

OROL.

Časopis pre zábavu a poučenie.

Zodpovedný redaktor **Ján Kalinčák**. Riadny spolupracovník **Andrej Sytniansky**.
V Turč. Sv. Martine, 15. augusta 1870.

Slovensko moje.

Slovensko moje, zahrada rajska,
Čo smútiš smútkom velebným?
Čože tak vzdycháš? Čože nariekaš?
A voláš hlasom prosebným?

Haňbi sa, haňbi, veď nie sie biedna
Sirota v svete ztratená;
Veď nie si otroč k pluhu viazaná
A sberba ľudu bezmenná.

Slovensko moje, či si zabudlo
Na slávne starých dôb časy?
Či si zabudlo na žiaru jasnú
Kráľovskej Nitry okrasy?

Či si zabudlo na obra toho
Vítaza z hradu Trenčína?
Či si zabudlo jak junač tvoja
Bojovná zbila Turčína?

Slovensko moje, či si zabudlo
Že je pol sveta tvoja brať?
A že na prsiach svojich mohútnych
Tiež ta kojila Sláva mať?

Horký že horký si ty zabudlo
Tým viac že celý svet to vie;
Pravda, že on ti v bežetu svojom
Tú svätú pravdu nepovie.

A bolby blázon, veď je vždy ľahšie
Tichého cicať, otročiť;
Veď je vždy ľahšie krotkému levu
Kol krku refaz otočiť.

Neplač, no zmuž sa a rozbi putá,
Čo údy tvoje zviazaly;
Bojuj, oj bojuj! Tyrani tvoji
Stanú sa tvojimi vazaly.

Čože? Ty váhaš? Bojiš sa azdaj?
Obor červička sa bojiš?
Alebo, že ti cudzí pomôžu
Takou nádejou sa kojiš?

Dobre! Bohdaj by teba lomili
Palicou z rána do noci;
Kto nechce slúchať dobrej porade,
Tomu niet inej pomoci.

Keď nechceš k činu ruky vysúkať,
Nechceš mať zlatú svobodu;
Nach fa len hodia vo storáz väčšiu,
V tisícraz väčšiu porobu.

No keď ti kyjom križe dolámu,
Keď krú sa z teba povali:
Potom tých poznáš, čo k tebe láskou
Úprimnou vždy sa chovali.

Slovensko moje, nečakaj že mi
Dobu posledniu života;
Buď *pánom* v tvojom otcovskom dome
A nie parobkom helóta.

Horže sa hor že za právo, pravdu,
Za pravdu, právo žiť i mrieť!
Bojuj, oj bojuj! Hľa už nad Tatrou
Zoru víťazstva jasnú zrieť.

Horže sa hor že a rozbi putá
Čo údy tvoje sviazaly;
Bojuj, oj bojuj! Tyrani tvoji
Stanú sa tvojimi vazaly.

Ad. Svatopluk Osvald.

O r a v a.

Povest od Jána Kalincáka.

(Pokračovanie.)

VI.

Po vyjave tomto bolo v Kubíne mnoho i radosti i žalosti; radovali sa Lajos i Čobornák, Rapko nazvaný, viceispánka sa nezdala byť veľmi zarmútenou, viceispán zas písal listy na všeliaké strany, a vypravádzal na ostatok staršieho Michnu až do Líptova, kdežto mladý Michna pod záminkou choroby v Kubíne zostal, a choroba u dôstojníkov vojenských je taká okolostojičnosť, ktorá všetko prikrýva. Čo mohol ale pri tom všetkom byť cieľ jeho ďalšieho sa v Kubíne zdržovania známe, a k tomu Elek Kubní o to nástojil, bezpochyby aby sa posolstvo poručíkovo čím najneskorej vykonalo, pokiaľ by o ňom Rákóci a jeho prívrženci prv, jako cisársky vojevodci, upovedomení boli. Starý Michna mal to práve vykonať, tak to ležalo v pláne Elekovom.

Ale poručík vydržal len dva, tri dni pokojne, a potom sa mu začalo nudiť, bo Elena do domu neprichádzala, a keď sa sám do Ferencov vybral nuž mu Eva, vždy na stráži stojacia, ďalej cestu úplne zahradila s poznamom, že jej panna musí sedieť pri posteli ochorevšieho otca, tak že mu nič iného nepozostávalo, len na polovačky chodiť s mladými pány a farárom Piškatorisom, alebo u pani viceispánky sedieť, ktorá si tým viac obľubovala zábavu jeho, čím sa v dome Elena zriedkavejšou stala, nemysliac ani najmenej pri tom čo sa v útrobach Eleniných varilo.

Ferenc bol úplne zlomený poslednými slovami Jonášovými i musel to odležať; Elena zas, ubohé dieťa to, ztratila všetku veselost mysle, chodila jako mátoha po dome sem i tam a nenachádzala nikde inde pokoja jako pri posteli otca svojho, ktorého s najvrúcejšou láskou detinskou opatrovala, pri čom začínala celý dom viceispánov i s jeho priateľmi nenávidieť, obzvláste keď si pomyslela, že na Revišnom pre ňu slnce na veky zapadlo. A pri myšlienke tejto plakalo zaplakalo dievča, a chtiac si obľahčiť, zakrylo si tvár rúčkama, odišlo von z izby od chorého otca,

pozeralo v tú stranu, kde Revišnie leží, a aspoň pohľadom týmto uleviac citom svojim bežalo z novu k nemocnému otcovi

Keby ale bol jej zrak v stave býval až na Revišnie dohliadnuť, tu by iste nebola mohla milými slovami otcovu sklúčenosť a vzdychy miernif. Tam bola beda prebada. Starý Jonáš robil testament, sostavoval inventáre svojich obligácií, čítal peniaze v truhlici vo výklene steny zloženej, a obrazom prikrytej, čo tak ťažká bola, že dvaja ľudia, on a Lauček dost práce mali, keď ju z výklenku vytiahnuť chceli. Musíme tu ochotu, ba hádam račej útlomit Laučekov uznať, bo tento teraz starého pána ani neopúšťal, pri ňom spával, i listy i soznamy i všetko potrebné mu odpisoval, bez toho žeby sa bol len jedným slovom zmienil o príhode Jonáša potkavšej a v prsách jeho len bôl a žiaľ zapríčinivšej. Tým viacej ale ľnulo srdce Jonášovo k Laučekovi, a to i preto, že Štefan zaujatý svojimi vlastnými horkými pocity, keď len možno bolo, sa vzdaloval od otca.

Tak to bolo v Kubíne, tak to bolo na Revišnom, čo ale v celej oravskej stolici?

Hróza a strach.

Rozniesla sa povest po vidieku, že cez Oravu tiahne na hornie Uhry generál Špork s početným vojskom, a chýry tieto sa skoro i splnily. Meno Šporkovo už bolo i v Orave dávno známe, nie hádam pre jeho útlost a priateľskosť, ale račej vzhľadom jeho prí-snej vojenskosti, bezohľadnosti, energie a čo viac i vzhľadom i zdarných výsledkov každého jeho podujatia.

Času toho mal Ferdinand III. troch chýrečných generálov, ktorí by každej krajine k ozdobe slúžiť mohli. Bol to: Montecuculi, Souches a Špork, ktorí si včasto slov jim z Viedne zaslaných ani nevšímali, ale račej v prospech državy na vlastnú ruku záležitosť vojenskú spravovali. Na dôkaz toho predchytávame času, a uvádzame niektoré charakteristické fahy mužov týchto v historii zaznačené.

*

Montecuculi komandoval 1661 vojsko cisárske u Komárna, a chcel udrieť na Budín v moci tureckej sa nachádzajúci, pri čom ale od cisára rozkaz obdržal, aby sa hneď na hornie Uhry odobral. To sa mu nepáčilo a tu sa v svojej nevoli nad týmto rozkazom vyslovil: „cisárski ministri tejto veci nerozumejú, a nechcú radu žiadneho človeka prijať, ba čo viac myslia si, že len múdre a chvalitebne pokračujú keď zavrhnú každú inú mienku; v páde ale keď výsledok nie je taký, jakový oni očakávali, tu sa s veľkou obratnosťou každej viny zriekajú.“ Tiahol potom v rýchlych pochodoch do Sedmohrad, kde sa spojil s Keményom proti Abafimu, a kde zanaťahajúc posádku, vrátil sa nazad do Uhár. U sv. Gotharda, kde kresťania v Uhrách prvý raz nad Turkom zvíťazili bol on hlavným vodcom.

Souches bojoval najviac v Sedmohradoch. Pri udaniach týchto nech čitateľ zas odpustí, keď si dovoľujeme z novu i neskorej sa stavšie udalosti pripomínať, a predchytávať tomu, čo sa len neskôr stať mohlo a sa i stalo, bo tu históriu iste písať nechceme, ale dovoľujeme si pri tom jedno lebo druhé spomnieť čo ku charakteristike jednotlivcov v povesti spomenutých slúži. Souches komandoval 1664 neodvislý, zriadený a samostatný oddiel vojska na ľavom brehu Dunaja, zostávajúci z 12 až 14000 mužov, obliehal Nitru 7. mája, zbil Kučuk Mohamed bašu pri Svatom Kríži, tak jako i pri Svatom Benediku bašu z Nových-Zámkov, kde padlo 600 Osmanov spolu s vodcom jejich Alim, a kde spolu všetky delá a celá batožina Turkom odobratá bola.

Však ale ani Montecuculi, ani Souches nás tak zaujímať nemôže jako Špork. Tí dva prví neboli nikdy v Orave, kdežto Špork viacerými cestami cez Oravu s vojskom svojim tiahol. Špork pochádzal z nemeckého grófskeho rodu ale v Čechách v druhej polovici 17. storočia osadlivšieho sa. Není teda čudu že v čase tom, v ktorom sa povest naša pohybuje v Čechách až po dnes udržavšia sa o Šporkovi tradícia povstala, bo vtedy ešte meno Špork tam udomácnené byť nemohlo. Tradícia táto udáva, že bol Špork vraj sviňským pastierom,*) potom že si nadobudol

*) Slovník náucný píše o ňom v VIII. d. na str. 904 stl. 2.: „Otec jeho držel obyčejný selský dvůr, na němž Jan Špork sprostě vychován.“

panstvo Kuks. I hovorí ďalej, že meno svoje nikdy nepodpisoval, ale že podpis jeho záležal v zamočení dlane do černidla a pritlačení jej na patričné listiny, rozkazy a poukázky.

Podanie toto môže mať len na toľko cenu, na koľko ono muža prudkého, rozhodného, na malichernosti, maličkosti a pletky nedržiacoho naličuje, a ktorý len svoju vôľu, svoj smer voľdy a vo všetkom na zreteli má. Že bol Špork taký, dokazuje i historia. Bol on najslávnejší toho času generál jazdecký. — K nalíceniu rázu jeho slúža i historické zápisky z jeho pozdejšieho vystupovania. Keď Montecuculimu v bitke pri Svatom Gotharde 1664 oznámené bolo, že je bitka prehratá, a keď tento odpovedal: „čo! prehratá? a ja som ešte ani šable z pošvy nevytiahol,“ vtedy sa vrhol na Turka i on i Špork, a jich úder rozhodol bitku a doniesol víťazstvo kresťanom. Keď sa ustálili vodcovia za úder, mal Špork padnúť na kolena a modliť sa: „o ty všemohúci generalissimus tam na nebi! keď sa ti nepáči nám, tvojim verným kresťanským deťom prispieť ku pomoci, tak aspoň nepomáhaj Turkom, a potom — iste budeš mať radosť z nás.“ Potom sa vrhol na neveriacich a bitka bola vyhratá.

Keď teda bol Špork v stave k pánu Bohu takto hovoriť, a ho na takýto spôsob vzývať, jako že potom mohol zachádzať s ľuďmi?

A práve preto sa triasla oravská stolica pred ním, ba len i pred menom jeho.

Ale nemaluj čerta na stenu, bo keď to urobíš iste ho tu máš.

Špork prišiel do Oravy s vojskom tak nenadále bez každého oznámenia, že zmatok povstal po dedinách, keď boly ani nevediac jako vojskom obsadené. Špork išiel pristo do Kubína a sosadol u viceispána Eleka Kubiniho, i veľmi sa nad tým zarazil že ho nebolo doma, a že úradne zaslaný list ani len horevzatý nebol. Ale komu mal byť odaný keď sa celé stolické úradníctvo zo strachu rozutekalo. Najviac ale mrzelo Šporka keď ani Jonáš Revický neprichádzal, ktorý od neho pokyv dostal, aby vojsko zásobami k ďalšiemu pochodu potrebnými zaopatril. Jonáš ale úmyslu svojmu viac do Kubína neisť stály, nepohol sa, položil list Šporkov trasavou rukou na stôl, dal zavolať Laučeka a poslal ho s odpoveďou do Kubína.

Laučekovi sa to síce nepriam páčilo, ale vidiac že to inácej neide vzdychol si, pokrútil hlavou, odišiel domov, obliekol si najkrajšie šaty čo mal a vybral sa na cestu premyšľujúc a lámajúc si hlavu na tom, čo má vlastne tak veľkému pánovi povedať a jako ho privítať. Ale bol on dobrý latinkár a znal dve reči, z ktorých jedna začínala sa s: „Jam dudum“ (už dávno) a druhá: „Quoniam illuxit“ (lebo zasvietil). Srdce jeho sa tedy rozohrialo, keď si pomyslel jako chýrečne prevedie úlohu svoju, keď obe tieto reči do vedna spojí, a tak vzdá Šporkovi väčú česť, nežli druhým ľuďom. Spokojný teda sám so sebou peroroval sám pre seba cestou, až prišiel do Kubína a dal sa u generála oznámiť.

Tu ho ale nechceli hneď vpustiť, čo on neočakával, i počúval teda hlasné slová Šporkove, v ktorých tento Lajtnantovi Michnovi prudké predvzšky robil. Až keď tento bol trasúc sa prepustený, zavolali Laučeka.

Poklonil sa, premeral generála a začal pozdviženým hlasom: „Jam dudum nefando*) ardens desiderio dominationem vestram venerandi nec non eximio prosequendi cultu — quoniam illuxit dies —**)

Tu sa ale Špork zarazil, a zvedave sa opýtal: „a čože ste vy za blázna?“

To miklo Laučekom, bo si vzpomnel že mu i Jonáš do bláznov nadával, ba skoro začal už na múdrosti svojej pochybovať, ale tu sa rozpamatal, že generál len preto tak na krátko hovorí, že mu nedal slušný titul, a tak ho oslovil zas:

„Domine perillustris!“

„Čo?“ opýta sa generál.

Laučekovi sa to síce nepozdávalo, ale pomyslel si, že sa hádam v tituli zmýlil, a tak začal: „Domine spectabilis!“

„Čo?“

To ním ešte väčmi trhlo, i vypovedal: „Domine magnifice!“

„Čo?“

„Celsissime princeps!“ vypovie Lauček.

„Čo?“

*) Lauček sa tu musel pomýliť, lebo „nefando“ znamená „zlorečený, bezbožný“ a „infando“ „nevýslovný.“

**) Už od dávno horiac nevysloviteľnou túžbou vašej milosti oddať úctu, a jej vysloviť zvláštnu čosť — ponevác prišiel deň —

A tu si už viac nevedel rady i klaňajúc sa hlboko vypovedal s úsmechom, jako čoby sa mu byly všetky žriedla múdrosti otvorily: „Domine illustrissime!“

Ale Špork ani tomu rozumeť nechcel a vypovedal teraz triráz: „čo, čo, čo?“

Tu vyšla Laučekovi para a začal mu chladný pot na čele zjavovať sa, ale súc starý latinák, pomyslel si: „si fractus illabatur orbis“ (a čoby sa svet i zrútiť mal), rozšrdil sa a pevným hlasom vypovedal: „Nuž teda pán generál!“

A tu sa Špork usmiechol, položil ruku na plece Laučekovo i vyriekol: „tak dobre starý kamarát! ale mi len povec kto si ty hriešna duša, čo sa opovažuješ s generálom Šporkom pletky prevádzať?“

Laučekovi to síce nepriam chutilo ale zas si len pomyslel ďalej: inpauidum ferient ruinae (zrúti sa naň neprestrašeného), a tak povedal kto je, čo chce, v koho mene pričádza, rozprával že sa Jonáš Revický zaprisahal nikdy viac do Kubína nechodiť, i vypravoval o nebezpečí tomuto hroziacom, vypravoval o Štefanovi a Elene, i jako a jakým spôsobom sa jich spojenie roztrepalo, pri čom ale najdôraznejšie spomínať nezabudol jakú on sám tiež má galibu so svojim Martinom a s Evou, čo je nám všetko už známo.

Oddýchol si, a nazdal sa, že mu pri tom kameň zo srdca spadol, mysliac si znovu latinsky: salvavi animam meam (spasil som tým dušu svoju). Ale čo pri tom k najväčiemu podiveniu Laučekovmu nevykázal Špork! Shřždil čelo, myslel a premýšľoval asi za minutu, potom ale vystrúc sa po vojensky zavolal: „Lajdinant Michna!“

Michna vstúpil hneď do izby, zastal a počúval rozkazy predstaveného svojho.

Generál Špork rozkázal: „zaprite hneď tohoto latinského blázna, ale tak, žeby žiadna duša k nemu prijsť nemohla, a potom Ordonanc Nr. 1 ide hneď na Revišnie so šest chlapmi a hneď dovedie sem Jonáša i Štefana Revického a Martina Laučeka. Marš!“

Michna vykonal rozkazy. Laučekovi ale nijak nepratalo sa do hlavy, že ho dali do areštu len preto, že si po Horácovsky myslel, a hovoril tak pekne, i tak pekné titule dával, jaké sa i najvyššiemu zemanovi v uhorskej krajine dávajú. Otváral síce oči že musel

medzi vojskom maširovať len pre samú Dobšinskú múdrosť, ale to mu veru nič nezpomohlo.

Špork sa ale nad tým ani najmenej nekormútil, no opásal si šablu, vzal šišak na hlavu a rukavice na ruky i dal sa zaviesť pristo k pánu Ferencovi, v sprievode knaza svojho vôbec patrom Anianom menovaného.

Starký Ferenc pozdvihol svesenú hlavu, obozrel i zhrozil sa uhliaďnuc od razu pred sebou vojaka k nemu tak voľne kráčajúceho, jako by boli starí kamaráti, a ruku mu podávajúceho, zhrozil sa spolu že prichádza s ním i katolícky kňaz, jakového on sám v dome svojom nikdy neuvítal; hrdosť zemanská ale mu ani na staré kolena nedopustila ukázať pri tom čo len i najmenšiu nevrlosť. Podal teda ruku Šporkovi tiež, i poklonil sa pred Anianom tak zdvorile, že z toho nie tak vrúce privítanie, jako račej povedomie a pýcha zemanská vyzeraly. Chcel síce dať k uvítaniu predniesť, ale pohyblivý, energický generál nedal mu ani ku slovu prísť. Kňaz sa schýlil nad knihou, ktorú Ferenc práve bol čítal, a uvidiac že to biblia, nie ale vulgata, prehrňal sa ďalej v nej, jako by ho tu ani nebolo; Špork sa zas opytoval Ferenc, o jeho rodiných záležitostiach obzvláste ale o Elene a Štefanovi, o priateľstve Jonášovom k nemu, o sľuboch, o výchove tých dvoch mladých ľudí; a Ferenc priznal sa ku všetkému, čo už vieme, bo bol hrdý že nikdy netajil pravdu, a myslel si, že je historia so Štefanom a Elenou beztak celému svetu známa, a že len čas jich spojenia od Eleka predĺžený je.

Tu vstal Špork zo stolca, podal starkému Ferencovi ruku, a docela zdvorile mu povedal: „nebude vám teda pán Kubíni nemilé, keby som sa vám ja votrel do rodiných záležitostí? a prosil by som vás keby som sa stal starejším u vašich detí?“

Ferencovi pri tom začalo srdce v prsách radostou klepať, bo videl, že i jeho potrzky s Jonášom na taký spôsob prestať musia, ktoré mu tak nemilé byly, že ho až do chorobnej postele priviedly, potom i že sa jeho Elena tešiť bude keď takým spôsobom čím skorej octne sa v náručí snúbenca svojho a na ostatok že i brat jeho Elek nič proti tomu mať nebude keď sa tak chýrečný muž, jako Špork starejším stane. Prave preto vypovedal: „Teší ma nekonečne výslov váš,

pán generál, berem vás teda za slovo, a budete iste vy najmilejším a najvítanejším starejším.“

„Dobre pán Kubíni“ odvetil Špork, „ale budete laskavým mi i čas určiť kedy sa to stať má; prial by som si ale aby sa to stalo čím skorej, a pokiaľ som v Orave.“

„Práve by to bola voda na mlyn Jonášovi Revickému, ale ten sa teraz na mňa hnevá,“ odpovie Ferenc, „a potom kňaza nemáme, bo sa ten, jako počujem, túla po súsedných stolicách; odišiel do Lednice k Drábikovi, ktorý sa teraz Drabicius *) volá.“

„To nič nerobí pán Kubíni,“ prerече Špork, „vidíte, mám ja tu kňaza Aniana, a ten to hneď do poriadku privedie.“

Zmýlil sa ale, mysliac, že Ferenc na jeho návrh pristane, bo sa tento vystrel jako len mohol v svojej starobe, uprel stlpkom už mdlé oči svoje na Šporka, pokrútil hlavou a tichým, ale preca trasavým hlasom vypovedal: „Nie pán generál, nie: ja a moje dieťa len vždy pri našej luteránskej viere zostaneme.“**)

V tom sa ale i pater Anian, v prehrňaní biblie českého vydania Bahylovho prestavší, obrátil k Šporkovi i vypovedal: „nie pán generál! tu nachádzam knihu, ktorá je cirkvou zakázaná, a ktorá sa len vo vulgate čítať smie, a preto sa ani vtíkať nechcem do rodiny, ktorá sa hádam ani vo výpovedi písma nevyzná: qui non audiverit ecclesiam sit tibi sicut ethnicus et publicanus (kto neposlúcha cirkev, toho drž za pohana a publikána).“

„Mlé“, zavolá rezkým hlasom Špork, „ubi multae leges, ibi multa peccata (kde mnoho predpisov, tam mnoho prestupkov), a qui parcat malis, nocet bonis (kto zlým odpúšťa, škodí dobrým) a tak mlé!“

Anian sa utiahol, a zvedavý Špork vypovie k Ferencovi obrátený: „teda mi poveďte pán Kubíni, kde máte najbližších kňazov viery vašej? Dám jich doviešť, ja budem starejším,

*) Známý z: Processus criminalis Nicolai Drabicius praedicantis Lednicensis. Die 4. Julii 1671. In extraordinatio delegato iudicio Posonii terminatus.

***) Známé je u nás podanie o jednom kálamista emberovi, vojakovi, ktorý, keď ho umierajúceho vojenský kňaz zpovedať chcel, odpovedal: „köszönöm alásan, nem kell, mert én hólta mig csak az én magyar vallásomnál maradok.“

čo mi veľkú radosť robí, a o pár hodín bude po svadbe.“

Ferenc odpovie: „vo Veľkej vsi je farar Kováč, v Istebnom Mrva a Podhorský v Žaškove, ktorí sa teraz Fabri, Mervay a Subsilvani podľa vzoru veľkého Melanchthona, magistri germaniae (učiteľa Nemecka), čo si tiež meno premenil, nazývajú, a na čo sme my pyšní, bo to pred tým nikdy nebývalo.“ *)

„Teda dobre pán Kubini! prichystajte sa ku svadbe za hodinu, lebo za dve. a jako vidím, budete na celý život povďačným Špor-kovi.“

Generál sa poklonil, i odišiel do Elekov, a tu sdeliac pani viceispánke úmysly i svoje i Ferencove spôsobom preňho ináčej neobyčajným útle a zdvorile, urobil koniec nekonečnému prekvapeniu vážnej panej, ktorá nemajúc muža svojho po boku sa neopovážila generálovi odporovať, a sľúbila všetko.

Špork sa poklonil, stisol ruku domovej panej, a odišiel do svojej izby dôstojníkom sebe podriadeným rozkazy vydávať, kde ale docela svoje predošlé pokračovanie a slová zmenil: prísnosť a železná vojenská podriadenosť zaujala srdce jeho, že sa zdalo, jako by si chcel násilie samému sebe posiaľ v Kubíne urobené jedným dúskom vynahradiť. Vystrel sa, oprel sa na šablu, a odpravoval generálov, plukovníkov, kapitáňov, tak na krátko jim len pár slovmi návody dávajúc, žeby pri tom každý človek bol zbladol, okrem jeho podriadených, znajúcich vždy nezlomnú vôľu a poriadok vojenský vódea svojho, i znajúcich že sa z jednej strany vojenstvu nikde tak nepriučia, jako práve v jeho škole, z druhej strany ale že po prísnom vyplnení povinnosti svojej v každom ohlade jim úplná vôľa ponechaná býva. A takých vódcov má prísny vojak najračeť.

*) Pán Kubini sa hádam o staršiu tradíciu nestaral, bo by bol iste nezabudol, že už pápež Honorius Štefanovi prvovenčanému srb-skému (1182) korunu pod tou výminkou udelil, keď si meno „Venceslav“ na Stephanos“ premenil. Tak Rastislav = Sv. Crescentius, — Vladislav = Potentianus, — Kazimír = Sv. Pacificus, — Ludmila = Sv. Charitas, — Šťastný = Faustus atd. Istváni tiež prekladá mená, k. p. Vuk = Lupus, neskoršie Farkaš; Pék, Péchy = Coquus atd. *Sasinek.*

Keď sa to teda u Šporka jedno za druhým tak mlelo, a on sám jako osa, okolo ktorej sa všetko pohybovať muselo nepohnute stál, otvorily sa dvere a ordonanc Nr. 1. priviedla dnu i Jonáša i Štefana Revického, za ktorými Martin Lauček kráčal.

Starý Jonáš chudák bol celý unavený a zbladlý, bo musel na svoje staré kolená na koni do Kubína prísť, keď vojaci s ním žiadneho milosrdenstva nemali; Štefan nemyslel o ničom pri celom sprievode, bo mu milé bolo túžbe srdca svojho vyhoveť, totiž už jakýmkoľvek spôsobom Elene priblížiť sa; Martin na ostatok prišiel do Kubína spôsobom človeka nutnosťou okolností meniť sa nemohúcich poháňaného.

Špork podal ruku unavenému Jonášovi, a oslovil ho: „Starý pán! predvržky vám robiť neidem že ste na mňa zabudli, ale vítam vás jako známeho mi pána; teraz vás ale prosím hneď a hneď odísť k pánu Kubini Ferencovi i so synom i s Laučekom.“

A len pri týchto slovách sa zatriasol Jonáš i vystúpil mu ladový pot na čelo pri pomyslení, že sa má sísť s vierolomným Ferencom, i zadrgaly mu nohy i trasavým hlasom vypovedal: „nie pán generál, nie, to ja urobiť nemôžem, a žiadajte čokoľvek odomňa, len to nie.“

„Pán Revický“ odpovie Špork, „vy pôjdete k pánu Ferencovi Kubinimu, ktorý vám povie prečo ste sem prišli, pán Štefan pôjde k svojej Elene, a Martin povie svojej Eve že bude mať za hodinu lebo dve sobáš. Ale aby si si Lauček zapamatal, kedy si pred obličaj generála Šporka prvý raz predstúpil, tu máš sto dukátov,“ a pri tom mu odal do ruky meštek, „ale s tým doložením, že keď ti dakto meno Špork vysloví aby si si vzpomnel na tento dnešní okamyh, — keď sa meno moje dvaráz vysloví, aby si si dal pozor, a keď sa triráz vysloví aby si slepo nasledoval čo ti generál Špork odkazuje.“

Na to neodpovedal nikto nič, vidiac generála rozdráždeného a určite hovoriaceho; len Martin zastenal: „otec môj, otec môj!“

„Neboj sa nič o toho latinského blázna,“ odpovie Špork, „hneď príjde za tebou,“ i zavola pri tom: „kapitáň Vrba!“

Kapitáň Vrba vstúpil dnu, a dostal rozkaz: „zapretého Laučeka dáte hneď sem priviesť.“

Jaký bol rozkaz, taký bol i výsledok: starý Lauček prišiel trasť sa dnu v rukách inštanciu napísanú majú. Špork pozrel naňho, a vytrhol mu z ruky písmo i čítal: *Celsissimo, illustrissimo, magnifico, spectabili, perillustri nec non generosissimo domino, domino generali Joanni comiti ab Spork de eadem, suae C. R. majestatis ex intimis consiliario, plurium inclytorum comitatum primario tabulae judicariae assessori, nec non plurium ordinum, specialiter autem ordinis velleris aurei, qui primarius universae Christianitatis habetur, et quondam Burgundiae conditus est, equiti meritissimo, insignissimo, conspicuissimo, domino, domino mihi gratiosissimo, benignissimo, nec non mihi humillime, peculiari cultu speciosissime venerandissimo, colendissimo.*“

Lauček pozeral na generála i myslel si že výsledok prosby jeho ani najmenej sa v pochybnosť od rozumného človeka uvádzať nemôže, keď on to všetko latinsky*) napísal a generálovi tolko titulov nadával, žeby sa za ne veru žiaden uhorský zeman nezahanbil; ale keď už človek raz šťastia nemá, tak rob čo chceš, a hoc si jich ani nehladal, nuž ťa preca nepríjemnosti potkajú.

Prečítajúc Špork náslov písma zasmial sa i hodil ho Laučekovi do tváre prehovoriac: „nuž a čože ty latinský blázon so mnou chceš?“

A tu prejala srdce Laučekovo nekonečná bolesť, tak že sa nazdal že je už životu jeho koniec; ale zmužiac sa vypovedal: „pán generál! dali ste ma zavreť a neviem prečo; i bol v izbe papier, atrament a pero, a tak som si napísal inštanciu žeby ste ma z môjho väzenia prepustili ráčili.“

„Tak je dobre!“ odpovie Špork, „prepúšťam ťa teda: idi so tvojim Martinom do Ferencov, povec Eve aby sa hneď obliekla

*) Tak sa i teraz u nás ľudia nazdávajú že už majú vzdelanosti dosť, keď pár slov v maďarskom jazyku predniesť znajú. Nie tak Nemci, Francúzi, Taliani, Angličania, ktorí si vážia u ktoréhokoľvek národa viac myšlienku, jako škorupinu, ktorou sa ona zakrýva, t. j. reč. U nás ešte vždy platí za criterium vzdelanosti to: quod linguas loquitur - (v koľko jazykoch hovorí) nikto sa ale nepýta o to, čo je v tých jazykoch povedané.

pekne. Panie zo zemanského rodu sú k tomu vždy pripravené, ale chybné nie. — Marš!“ Laučekovci odišli.

„A vy pán Revický i starý i mladý“ hovorí Špork, „zanahajte vase rodinné spory mne. Že vám žiadno veno teraz, jako starejší nedávam, je znakom toho, že oravskí páni i bez toho rebelovať budú, a jich majetky mne slúbené sú. Z týchto tri najlepšie a najvýdatnejšie obeciam pánu Štefanovi, a keby kto za žitia mojho chcel vám len vlas na hlavu skrývať, buďte ubezpečení že Špork všetko vynaloží, aby ste kedykoľvek slušnej záštiny dostali.“

Jonáš chcel protestovať, ale generál mu nedal ani k slovu prijsť hovoriac: „vy ste zeman uhorskí, a verní kráľovi svojmu, a tak s vami ani tak zachádzať nemôžem jako s druhými; nemyslite si ale že vôľa moja nie je tá samá u vás, jako u druhých. Jdite k Ferencovi Kubinimu, kde som už poriadky porobil, smierte sa, a bude hneď z toho — svadba.“

A keď Jonáš z novu predvržky robiť začal, dostal odpoveď: „nič ďalej! viem na čom stojím, a odpor netrpím. Vám len nemôžem povedať: Marš!“

Odišli.

Špork stál sám, ale nie dlho, bo boli privedení traja kňazi: Fábri, Subsylváni a Mervay.

„Vítajte páni!“ preremie generál, „kňaza v Kubíne niet, a tak bude jeden z vás sobášiť Štefana Revického s pannou Elenou Kubinich a Martina Laučeka s jej chyžnou Evou, a síce hneď!“

„A či už vyšly ohlášky?“ preremie Fábri.

„A či majú už dispensáciu, a vývod od farára Kubínského?“ ozve sa Subsylváni.

„Ah! čo mňa po vašom kňazovi!“ odvetí hnevive Špork, „a keď sa o dispensáciu tak staráte, nuž ju vystavím ja sám v mene cisárovom. — Pater Anian!“ zavolá ďalej, „napíšte jim hneď v mene cisára dispensáciu.“

Anian to urobil hneď a Špork podpísal listinu i preriekol: „teraz je páni moji čas aby sme šli do kostola; pripravte sa!“

Ale sa tu Fábri ozve: „Pán generál! to je oproti cirkevnému poriadku, bo dispensácie len viceispán vydávať môže, a ten zná jako to robiť má, vypočúva totiž stránky pred

svedky či nie sú v dákej pokrevnosti, alebo v tom gráde, ktorý je nie ustanovizňami cirkve našej zakázaný, bo v tomto prípade musí byť vyšia appellata k superintendentovi —“ a tu sa zamlčal nechtiac hádam kráľa spomenut.

„A ja zase“ vskočí do reči Subsylváni, „podľa hlasu môjho luteránskeho svedomia a kňazského povolania nesmiem dbať na listiny katolíckym pátrom napísané a podpísané.“

„Ani vtedy keď jich generál Špork diktoval a podpísal?“

„Nie!“

„Kapitán Vojnár!“ zavolá rozsrdené Špork, a keď sa tento službu spolukonajúci dôstojník objavil, pokračoval s horlivosťou vystríc ruku a prstom na obidvoch kňazov ukazujúc: „adjutant napíše hneď zprávu o týchto dvoch buričoch, čo ani cisára ani jeho splnomocneného generála neuznávajú, a vy jich prsto a zaraz do Prešporku odvediete! Marš!“

I Fabri i Subsylváni chceli protestovať, ale pomôcť si nemohli i museli ďalej, bo generál milosti neznal. Mervay sa začal pri tom triasť, bo si pomyslel, že má troch synov vo školách, a štyri dcerečky doma, i krvácalo mu srdce keď mu na um zišlo, čoby si celá biedna jeho familia počala, keďby jeho odvedli do Prešporku a tam snáď do smrti zalárovali. V tom pristúpil k nemu Špork prísne i vypovedal odmerane:

„Nuž a vy starý pánko! budete sobášit lebo nie? prijmete moju dispensáciu lebo nie?“

„Domine Illustrissime! keď hovoriť ráčite, že v mene hráľovskom dispensáciu vydávate, ja nič oproti tomu mať nemôžem vediac jako sa i pán Jur. Thurzo i Imrich Thurzo, syn jeho tituloval, s ktorým som sám bol vo Wittenbergu, keď on tam bol rector magnificus na universite, i keď tú chýrečnú, peknú latinskú reč pri odchode držal 1616, a keď ho sto Oravcov od otca preňho poslaných domov odprevádzalo, potom keď palatín, otec jeho celú universitu uhorskými jedlami nachoval, a uhorským vínom počastoval. I pán Štefan Tököli sa teraz tiež, jako oni, tituluje: Comes Stephanus Tököli de Kesmark, perpetuus in Árva eiusdemque Cottus Supremus et perpetuus Comes, Eques Aureatus, S. C. R. Ma-

jestatis Consiliarius, Arcium item Árva et Ljetava Bonorumque ad easdem spectantium plenipotentiarius Director. — Boli teda i páni Thurzovci, i teraz pán Tököli Suae Caesareo-Regiae Majestatis Consilarii: a tak ani mne neprislúši odporovať, keď vaša milosť v mene jeho milosti kráľovskej dispensáciu vystavujete.“

„Tak si teda kňazko zaves plástik na chrbát“ odvetí s úsmevom Špork, „priviaž si pod bradu tabličky, a marš do kostola. Budeš tam sobášit Štefana Revického s Elenou Kubních, kde som ja starejším a pani Elečka širokou, potom ale budeš po druhé sobášit Martina Laučeka s Evou, chyžnou Eleninou, pri ktorých budú starejšími obidva Revickovci, to jest on a ona, ktorých si práve pred tým tvojou kázňou a na to nasledujúcim hokuspokusom na veky nešťastlivými urobil. Zapíš si to hneď do matriky, a teraz — marš!“

Mervay odišiel, jako by čarovným prútom poháňaný.

„Lajdinant Michna!“ zavola Špork, a keď tento dnu vstúpil, vypovedal: „i starí i mladí páni spolu i s tým latinským bláznom so synom i s Evou prijdú hneď sem od Ferencov. Marš!“

Stalo sa: prišla skoro celá processia, pri ktorej ale starí páni, Ferenc a Jonáš, podivne jeden na druhého pozerali, kdežto naproti tomu Štefan a Elena nevediac ani čo sa jim robí, si stískali ramená, jako by si práve dnes boli prvý raz vyjavili, že dych jich duše na večné veky tak spolusplynut má, že ani život, ani smrť, ani čokolvek na svete ho rozpoltit nemôže. A dobre vám tak mladí ľudkovia! nikdy je nie tak dobre človeku, jako keď sa duša s dušou objíme, a zvlášte keď sa to stať má i pred svetom, i pred Bohom.

Za nimi šli Laučekovci s Evou a jej matkou.

Špork jich všetkých srdečne uvítal podajúc vážne ruku každému, a sa len na Jonáša namrzal, keď tento začal hovoriť, že on na nič nepristáva, ak sa jeho budúca nevesta hneď po sobáši do Revišnieho neodobere.

Generál pozrel naňho pravda nepriaznivým okom, ale utišujúc v tomto prípade vášnivost svoju lahostajne vypovedal: „ak to pán Ferenc pozvolí, ja nemám proti tomu nič.“

Ferenc vypovedal: „áno.“

„Teda nerobte daromné pletky páni“ povie Špork, „podme k pani viceispánke, a hneď odtiaľ do kostola.“

I šli do kostola. Pán Mervay držal skoro za dve hodiny veľmi múdru a horlivú kázeň o svatom stave manželskom chtiac ukázať, že on veru zná kázať; začal totiž od Adama, prešiel cez všetkých patriarchov až prišiel ku Kaane galilejskej, a na ostatok zakončil tým, že sa celé tu shromaždené panstvo tej svadbe podobá. Potom sobášil, už celý upotený Štefana s Elenou, na čo nasledovalo sobášenie Martina s Evou, bo by sa to vraj neslušalo, aby sa zemanský sobáš s nezemanským odrazu vykonávať mal. I tu držal znovu kázeň, ale táto len za štvrt hodiny trvala, tak že mu všetci prítomní za to veľmi povdační boli mysliac si, že mladoženisi na to všetko ani len nemyslia, a ti druhí z toho i bez toho nič nemajú.

Ale beda!!

Keď bolo po sobášoch, a generál Špork pani viceispánke rameno podajúc z kostola Horňo-Kubínskeho vychádzal, začal sa po ceste od Leštín prach pozdvihovať až sa z neho naostatok postavy Eleka a Lajoša Kubíniho s Rapkovou objavily.

Elek skočil z koňa, božkal ženu svoju i opýtal sa čo to všetko znamenať má? a dozvediac sa, že to bol sobáš Štefanov s Elenou zakabonil sa a ustanúc si pred Šporkom v neobyčajnom a už nikdy nevidanom a nepozorovanom rozčulení vypovedal: „teda vy ste to pán generál, ktorý sa opovazujete práva zemanstva uhorského nohami šlápať, ba čo viac i násilne do jeho rodiných záležitostí sa miešať!? — Nech ste čokolvek: Elek Kubíni vám teraz vyslovuje pred celým svetom, pred pánom Bohom, pred ktorým sa klaňať bude až do smrti, a pod holým nebom, ktoré je rúskou slávy jeho, opovrzenie svoje za násilienstvo vaše familii Kubíniach urobené. Ja, hlava familie Kubíniach, preklínam spojenie toto neprírodné, a bez môjho vedomia uzavreté s tým doložením, aby potomstvo z tohoto manželstva pochádzajúce až do desiateho pokolenia nikdy štastia nemalo, ba aby otec i synov i dcéry svoje mordoval, a aby si i synovia i dcéry otcov svojich i matky svoje vraždiť zapovinosť držali!!“

Kto kedy s Elekom Kubíniom hovoril, nespozoroval nikdy, žeby on bol podobné reči z úst vypustil; ale i kto Šporka poznal, nikdy si nemyslel, žeby muž tento tak pokojným pri podobných slovách byť mohol, bo on skrížoval na prsiach ruky, a docela bezvášnive vypovedal:

„Elek Kubíni! vidíš že sa ja teba nebojím; abys ale vedel že ma ty cez lavičku neprevedieš poviem ti dač takého, o čom ty hádam ani netušíš. V tricatročnej vojne bola pošta obnovená a 1615 od cisára Matiaša Lamorovi Taxisovi na večné veky v celej ríši v leno*) daná, pri čom si však vláda právo naddozorstva podržala. Listy Michnové ku Tökölimu boli otvorené, a Tököliho k tebe, a tvoje k nemu tiež sa mi do ruky dostaly: tak viem čo medzi sebou snujete. He Elečko, čo na to povieš? — A keď si teraz bol v Liptove, vo Spiši, alebo hádam u Ketzerov v Prešove mňa po tom nič, ale vedz, že si už dávno v čiernej knihe zapísaný, a že ani jeden deň neujde, kdeby kroky tvoje pozorované neboly!“ — Potom sa málo zamľcal, ale na Eleka so shrždeným čelom pozerajúc zase dôrazne preriekol: „Pán Kubíni! viete vy čo? — Celý svet ma drží za drzého surového človeka a tvrdého vojaka! Ja si z toho nič nerobím, bo mi je to docela ľahostajné či svet o mne smýšľa tak, lebo inák, ale dnes ma dobrá vôľa napadla, a chcel som aspoň za jeden deň života svojho byť úplným človekom. Ten starý latinský blázon mi vyblabotal všetko, čo je medzi Štefanom a Elenou, i urobil som vďačne skutok ľudskosti hoc i oproti tvojej vôli, vedz Elečko môj roztočil!! Dnes ma tvoje slová rozhnevať nemôžu, ale ver mi, že by som fa ináčej dal v železách do Prešporku odviešť, a ver mi spolu, že keď teba, lebo kohokolvek z tvojich spojencov v jakejkolvek rebelii postihnem, prvého z vás teba dám stoknuť na rozeň, a jedného každého z vás potom postínať bez milosrdenstva, bez každého najmensieho ohľadu. — Ale do Oravy príjdem iste, a budem držať nad vámi prisny súd, len dnes mi dajte pokoj: nechcel bych kalit rozpomienku na deň môjho hádam najľudskejšieho skutku rozpomienkami na neludské skutky.“

(Pokračovanie nasleduje.)

*) Feudum.

Rozpomienka.

Máš čo krajšie ako keď sa
Dve srdcia na večnosť spoja?
Keď sa sebou snive milou
Krásnou prítomnosťou koja?

Máš čo krajšie ako keď sa
Dve srdcia ku sebe vinú?
Kdeby často pol života
Daly za jednu hodinu.

To je čas kde srdce plné
Láskou celý svet objíme
A svet len sta v chráme božom
Brata v človeku vidíme.

A srdiečko silne zdumie
Túžba budí ho jakási, —
A túžacia duša cíti
Že lásku nezničia časy. —

Milo Tmavohorský. *)

Zabudnutá.

Vyšla deva za včas rána
Za včas rána do záhradky,
Zastala si medzi kvietky
Medzi kvietky medzi hriadky:
Zahliadla sa na tie ruže
Na ružové útle púčky
Zaliala ju slza horká
A pritisla k nádrám rúčky.

„Ruže moje — útle puky,
Vy srdce chudobnej devy,
Blažené len kým sa v púčku
Život váš a cit váš jeví.
A keď sa vám raz otvorí
Lístok váš, — už prchne dolu:
Mati moja načo si ma
Vychovala k žiaľu, k bólu.“

„Oj vy ľudia, čo bez srdca
So srdcom len žartujete!
Pán Boh dá že aj vy srdca
Nenajdete v šírom svete;
Nenajdete potom keď vám
Srdce po srdci zatúži
Keď pustú hruď vyhorelú
Cit samoty trápnej zúži.“

Hladí deva na tie ruže
Na ružové útle púčky
Zaliala ju slza trpká
Že pritisne k nádrám rúčky.
K nádrám búrnym rozvlneným
Horúca jich ľubosť hreje
Ale z srdca vyšumely
I tie poslednie nádeje.

Milo Truchlohorský.

*) Váš pseudonym budeme šetriť z príčiny Vami udanej. Uhádli ste úplne, že sme nepriateľmi Red.

Bublinka.

Tichým žblnkom na pramienu
Bublinka sa malá tvorí
A jej dúha svieti v kolo
Jako ráno žiara zory.

Príde vetrik a zaveje
A z bublinky zase voda
Zase ticho dolu pláva:
Škoda peknej dúhy — škoda!

Miloval som devu krásnu
Láska srdiečka spojila;
Ja som úfal večnosť blaha
A bola to malá chvíľa.

Prišiel vetrik, tichý vetrik
A z bublinky zase voda:
A srdiečko trúchli, žiali:
Škoda mojej lásky — škoda!

Milo Truchlohorský.

Odboj Vešelínov.

Povest od **Sam. Tomášika.**

(Pokračovanie.)

VI.

Radostný chýr o veľikom víťazstve, ktoré vojsko kresťanské vydobylo nad Turkami, rozletel sa po krajine jako blesk, no i sláva hlavného vojvodu Montecuculiho rozhlasonala sa po celej Europe. A nie div, lebo takéto rozhodné víťazstvo bolo posiaľ neslýchané, neobyčajné. Až posiaľ vypínaly sa turecké zástavy s veľkou hrdosťou ponad zástavy kríža, až posiaľ moc a nadvláda polmesiaca zdala sa byť nezlomnou, neodolateľnou, a panstvo Osmanov rozširovalo sa vždy dial a dial po krajinách západnej Europy jako povodeň, tak že hrôzou a strachom trnulo celé kresťanstvo už i pred samým menom vychýrených, nepremožitelných Janičárov.

A teraz práve bol sohnal veľký vezír z celej ohromnej ríše tureckej, ktorá sa po troch dieloch sveta široko ďaleko rozprestierala, prepočetné vybrané, v ustavičných bojoch vyskúšené a otúžené vojská, ktorých jadrom boli boja a krvochtivé pluky Janičárov.

Preto bol boj u sv. Gottharda, ku koncu augusta 1665 svedený, náramne tuhý, zápas krutý a veľmi krvavý, keď sa tie dve veľké armády srazily; i trval od deviatej ránejšej až do štvrtej hodiny po poludní. Montecuculi prvý napadol Turkov. Turci a zvlášte Janičári i teraz dľa svojho obyčaja s divokým

zápalom revajúc „Allah, Allah!“ vrhli sa na šiky kresťanské. Tieto stojac pevne jako múry, odrážaly nápadý jejich zmužile; no sami kresťanskí bojovníci napádali obozretne Turkov hneď z predu, hneď z boku, hneď od chrbta; i nedali jim nikdy oddychu. A keď boli nepriatelia už značne dounavení a oslabení, nariadil Montecuculi všeobecný útok; i rútila sa celá sila kresťanského vojska a vrazila v pevných šíkoch jako by tvrdý klin do stredú armády tureckej. I rozrazené byly voje turecké na dve polý a hneď na to, jako keď sa valí strašná povodeň po zuriacej povíchrici, ktorej nič viac nenie v stave odolaf, ktorá trhá a borí všetky hrádze, všetky zataraseniny, — tak poráža znak kríža všetky oproti stojacie čaty polmesiaca. Nadarmo volá, laje, preklína zbesilý vezír a rve si v zúfalstve bradu; nadarmo zúrivi bašovia honia ostrými šablami svoje vojsko do nového zápasu: zmatok v tureckom vojsku. Pluky tatarské, ľahké konictvo a ostatnie vojsko nepravidelne cúvajúc, hladalo v divokom úteku spásu; no Janičári nechcejúc svoju posavadnú vojenskú slávu zhanobiť, bijú sa ešte vždy chlap s chlappom vytrvale, neohrožene na život a na smrť. Stalo sa, že jich cisarské pluky obkolesily zo všetkých strán, a preca ani vtedy neustupovali a biť sa neprestávali, kým všetci so slávou nevykrvácali.

Tak sa stalo, že v bitke tejto šesťnásť tisíc Turkov a to najviac Janičárov zahynulo, že sto štyridsať zástav, nesmierny počet zbroje, celý turecký tábor, i všetky vojenské zásoby padly do moci krestanom.

Preto bola i nesmierna radosť z tohoto víťazstva nie len vo Viedni a v Prešporku, no i všetkých stolicach a kráľovských mestách, po všetkých zámkoch dialy sa slavnostné poďakovacie služby Božie, hrmely delá a mažiare, zvonilo sa na všetkých zvonoch a radosné chválospevy veriaceho ľudu vznášaly sa k nebu. Tak to všetko bol nariadil sám palatín krajinský — František Vešelín.

Po čas týchto slavností bavil sa palatín v baňských mestách, a z Bystrice vybral sa s daktorými veľmožmi na svoj lupčiansky zámok.

Tak sme teda preca donútili toho falošného Taliana k tomu, že sa musel odvážiť do veľkej rozhodnej bitky. A hľa tým sme len jemu samému dopomohli ku sláve, ktorej by ináčej nikdy nebol dosiahol. Tak rečnil Čáky, keď si boli páni v palote zasadli a o minulej bitke besedovali.

Ani jej nikdy nezasluhuje, riekol Nádaždy, lebo čo sa vykonalo, to máme ďakovať vlastne udatnosti a vytrvalosti celého kresťanského vojska, jako i vojenskej vyskúsenosti a obozretnosti všetkých jeho vodcov.

Ono je to pravda, prejal slovo Vešelín, ono je to pravda, že sa tu teraz po prvý raz na vojsku kresťanskom, umelejším spôsobom sporiadanom a vedenom, roztreskla surová presila a prevaha divokých Turkov: lež jako je kolvek, teraz už žiada krajina, očakáva Európa, že maršal Montecuculi v boji neustane, že teraz už bude nasledovať bitka za bitkou, porážka za porážkou, — pokiaľkolvek krajina uhorská nebude konečne očistená od Turkov, a naše víťazné zástavy sa nezachvejú na hradbách belohradských.

Veď by to ozaj bola najväčšia haňa a podliactvo, keď by teraz azda, keď je naše vojsko víťazstvom na najvyšš odúševnené, malo sa zastaviť na ceste slávy! riekol Forgáč

Ba teraz práve, pokračoval Tököly, keď Turkov pochytal náramne veľký strach, treba jich neprestajne napádať, mestá a zámky z jích moci vyrvať a konečne vyhnat jich nie len z krajiny ale z celej Európy, — nech idú, z kadiaľ prišli — do Asie!

Ano, naplnil sa už čas, prejal slovo opäť Nádaždy, aby sa jim jako náleží odplatilo za všetky tie hrozné ukrutnosti, vraždy a lúpeže, krvevylietania a trýznenia, ktoré popáchali ti divochovia na krajínách a národoch kresťanských a nadovšetko na biednej vlasti našej, ktorej veľkú čiastku obrátili na opravdivú pustatinu. Kamkolvek, hľa, zasiahly posial horody turecké, všade len zo základov vyvrátené a rozborené mestá, vypálené osady, mečom a hladom vyhubené obyvateľstvo a divoká púšť: je hrozná pamiatka po nich.

Pánovia! skočil mu do reči Vešelín, pánovia, ja vám stojím za to, že to odteraz už ináč bude a naša krajina tak hlboko ponížená a spustošená zase sa pozdvihne ku svojej moci, veľkosti a sláve!“

Keď toto palatín s ohňom hovoril, vkročil do paloty Nagy, i kľanajúc sa palatínovi a ostatným veľmožom, oddal list týmito slovami: „Posol z tábora od maršala doniesol tento list vašej veľkomožnosti.“

Vešelín otvoril list a číta dlho. Jeho čelo sa zachmúrilo, tvár zbledla, ruky sa chvěly. Po chvíli hodil list na stôl, i zvolal rozzlobený: Teda pokoj! . . . Sotva dešať dní pomínulo od víťaznej bitky a už hľa pokoj — a to hanobný pokoj s Turkom je uzavretý. Pánovia! krev sa vám v žilách pobúri, keď vám rozpoviem o podlých výminkách tohoto pokoja. Cisár víťaz — kupuje pokoj! Haňa, haňa!

Náramný lomoz a krik stal sa v sieni a len z lomozu toho daly sa počuť tieto otázky: „čo to? jako to?!“

Keď sa trochu búrka utíšila chytil sa slova Nádaždy: Nuž a stavy uhorskej krajiny, a dieta, či nemá mať už ani hlasu, ani práva ozvať sa, či chce pokoj a jaký pokoj?!

Však sa to práve nás a našej krajiny hlavne týka, skočil zo sedadla Tököly. My sme priniesli tie najväčšie obeť v krvi a v peňazoch; nám ide vlastne o život, o bytie lebo nebytie.

Náš snem, riekol Čáky, má zákonom pojistené právo a rozhodný hlas strany vojny i pokoja. Kto sa opovažuje nám toto právo ukracovať a odpierať?!

Toto právo, podporoval ho Forgáč, nedáme si za žiadnu cenu!

Snem sa musí na každý pád vysloviť v tejto tak nesmierne dôležitej veci, prejal slovo sám palatín. Áno snem sa musí osvedčiť pred Európou, — ale počúvajte len páni: maršal mi dokladá v liste, jakoby ma chcel pokúšať, že si cisár umienil čelnejších veľmózov do Viedne povolať,*) aby tam z úst jeho ministra slyšali pohnútky, ktoré ho primaly k tak rýchlemu uzavretiu pokoja.

Čo nám do jeho ministrov, vykrikoval hnevľivo Tököly. My si nedáme od nich pospókávať, ani sa marnými rečami mámiť!

Však my dobre známe, podporoval ho Nádaždy, že je to tak nasnovano od radcov cisárskych pre našu potupu a na zkasu krajiny našej!

Dietu, dietu treba svoláť, volajú všetci. A to čím skôr, dodal Tököly.

A našim vojskom obsadiť všetky krajinské zámky, horľil Nádaždy.

I ja som práve tej mienky, prejal slovo Vešelín. Áno myslím, že v tak povážlivých okolnostach, v jakých žijeme, treba nám čím skôr dietu vydržiavať. Ale ktoré mesto by mohlo byť na tento čas najpríhodnejšie ku zasedaniu snemu, úprimne vyznám, že som v rozpakočh. Znam dobre na pred, že všade špehúni a vyzvedači nemeckí nás obkľučovať budú, — a preca teraz prišla doba, aby každý bez všetkého obávania a nátlaku otvoreným srdcom a svobodným čelom sa vyslovil, čo pre dobro vlasti za najprimeranejšie uznáva. Nuž teda, pánovia, čo sa vám zdá, ktoré mesto by ste si žiadali voliť ku vydržiavaniamu tohoto snemu?

Murán, Murán! volajú všetci.

Dobre teda, riekol Vešelín uspokojene, nech sa vám po vóli stane. Na Muráni zasadneme si do krajinskej porady a ja rozpíšem dietu náhle.

A Apaffiho, jako i Rákóciho treba tiež povolať do nej, nástojil Tököly.

Stane sa a to skrz zvláštnych poslov, osvedčoval sa Vešelín.

Vivat palatinus! zahrnelo dvoranou.

Nech žije svoboda! dodal Nádaždy.

*) Caesar, ad quem ejus murmuris fama pertinuerat, quo se purgaret, consilii sui rationem Hungarorum Primariibus Viennam evocatis, per Lobkovitziun, unum tum aulae administrum reddi voluit. — Palma.

Preč s tyranmi! dovřšil Tököly.

I rozišlo sa vyššie zemanstvo a každý pospiechal na svoju kuriu, aby sa so známymi poradil a na dietu prichystal.

Po uzavretom pokoji očakávalo rakúsko-uhorské vojsko, ktoré neďaleko prepamätného bojiska táborom ležalo, ďalšie rozkazy z Viedne; pomocné ale vojská, menovite francúzske, talianske a nemecko-ríšske prepustené boly hneď domov. I rozlúčac sa so svojimi spolubojovníkmi, rozhodili sa do svojej domoviny, — a kadekoľvek išli, všade boli prijatí s veľikou nadšenostou.

V nádhernom veľkém tureckém vežírovi odobratom šiatre, ktorý sa maršalovi za korisť dostal, shromaždili sa hlavní velitelia cisárski ku porade. Jedni si hovelí na hodobavných, zlatom bohate vyšívaných divanoch, druhí prechodili sa po ozdobných po zemi rozostretých perských kobercoch, daktorí obdivovali skvostnu zbroj a drahé nádadie, daktorí pochutnávali si čiernu kávu, nápoj to v Europe v ten čas ešte neznámy, no Turkom veľmi obľúbený, jehožto hodnú zásobu našli v tom šiatre.

Nápoj to čierny, sapperment, riekol Susa, keď už dakoľko čaší toho neobyčajného moku vypil, — nápoj to čierny jako uhol, horký jako blen; no rozochvieva krev a napína žily do boja, jako čoby pekelný kameň.

Na moju česť, to je nápoj pre vojaka, prisvedčil Nigrelli. Ja bych radil, aby každému chlapovi pred bitkou aspoň za pol holby nalialo sa z neho do hrtana.

A to za horúca, podporoval Karaffa mienku oboch, aby tak tiekla čierná krev turecká prúdom, keď jim moja šabla otvorí žilu pri pažeráku. Psi aby jich kosti oberali! Mne je to rozkoš v krvi sa brodiť.

Teraz už tvoja ostrá šabla v pošve hrdzavet musí, riekol so smiechom Karaffa, preto ti radím, abys ju obviazal čiernym závojom na znak smútku.

Žial Bohu, vzdychol si Spankau, že mohutný orol cisársky práve teraz v svojom bystrom a tak šťastnom lete sa pozastavil musel!

A že naše víťazne vlajúce zástavy, ktoré sme my chceli vztýčiť na hrady behogradské

musejů sa zase poskladat na miesto odpochinku, dodal Špork.

Bůh mi je svedok, horlil Kopp, že nie len nám vodcom, ale celému vojsku bol tento nahly pokoj nad mier neočekávaný.

Ba tak nemilo sa dotkla zvest o tomto pokoji nášho vojska, jako čoby sme boli prehrali bitku, mrzel sa Strassaldo.

A keď si ešte povážime uhorské vojsko a uhorských vodcov, sapperment, ti boli všetci jako by hromom omráčení, keď slyšali, že je pokoj uzavretý, riekol Susa.

Nie len samé vojsko tu v tábore, prisviedčal Vrbna, ale veľmoži a zemanstvo repce zjavne po celej krajine i na pokoj, i na vládu viedenskú, i na nás. Áno mnohí vyhrádzajú sa nám jako svojim nepriateľom a zradcom.

Per bacco, vyskočí z divanu Montecuculi. Znáam ja to páni veľmi dobre. Jako náhle sa Uhria o tomto pokoji dozvedeli, hneď nastala medzi nimi náramná nespokojnosť a rozhorčenosť, že sa to vraj stalo bez vedomia stavov a na zjavnú škodu krajiny. O tom som hneď písal do Viedne a cisár práve teraz dal povolať najčelnejších veľmožov uhorských, naložiac ministromi kancelarovi Lobkovicovi, aby jim vec vysvetlil a jich presvedčil, jako bola veľmi nutná pre nasu ríšu potreba pokoja. Ja sám povázac dobre všetky okolnosti a stav celej ríše, vyznávam úprimne, že som radil ku pokoji, ačpráve i u mňa žiadost vojenskej cti a slávy nie je menej vábivá, jako je pri vás, pánovia a druhovia moji!

Vóli cisárovej podrobujeme sa všetci ochotne, riekol Vrbna.

Na moju česť, vyvolal Nigrelli, vojak nesmie odmlúvať, ani mudrovať, ale poslúchať!

A do politiky sa nemá veľmi starať, sapperment, podporoval oboch Susa.

Tak to má byť, prisviedčal i Spaukau. A ja krom toho vyznať musím, že sa mi tá pomoc cudzozemského vojska nijako nelúbila. Veď, jako sme to všetci s nevoľou pozorovali, to pomocné vojsko francúzske nestaralo sa tak o, vyhnanie Turkov z krajiny, jako radnej o to, aby nám Uhrov odcudzilo.

Aby psi jích kosti oberali! srdil sa Karaffa. Preto oni tak bočili od nás, a len sa s odbojnými Uhrami priatelit' chceli.

Per bacco! riekol nahnevaný Montecuculi. Vie o tom dobre už i cisár sám.*) jako i to, že veľmoži a vodcovia uhorskí všetko nám na priek robia. Povážte pánovia! Teraz to už tak ďaleko prišlo, že mesto Košice, kam by mal ísť oddiel nášho vojska na zimnosné hospody, už popredku zrovna prijat' ho odoprelo. Ja teraz pred vami otvoreno chcem hovoriť, čo som i do Viedne oznámil. Uhria zamýšľajú v skutku zle oproti dvoru rakússkemu; oni vydržiavajú tajomné schádzky a kujú zradu. Na to ja mám isté zprávy a dôkazy od našich vyzvedačov, že dujú kameň jako hadovia. Preto, pánovia, majte sa všetci na pozore. Áno napomínam vás snažne, striehnite na všetky činy a kroky nespokojného zemanstva; lebo verte mi, že tu v krajine od samých Uhrov hrozí nám väčšie nebezpečenstvo nežli od Turkov. A šťastie pre nás, že na tento čas budeme mať aspoň od týchto pokoj, aby sme mohli Uhrov pevne na úzde držať.

Prejde jim chuť po odboji, udrel Susa rukou po šable.

Psi aby jim kosti obrali, zašromotí šablou Karaffa! Sekneme jim žily, a pobúrená krev hneď sa jim utísi.

Tu vstúpil dnu posol a oddal maršalovi list od cisára.

Montecuculi prečítajúc list, hovorí s vyznaseným čelom: Čo som si v týchto ťažkých okolnostach predovšetkým žiadal, stalo sa. Všetko uhorské vojsko sa teraz rozkazom cisárovým rozpustí domov a zámky krajinské obsadíme my našim vojskom. To je výborne; nech žije cisár!

Nech žije, volajú všetci.

Od teraz teda sme my pánni krajiny, riekol Susa uspokojene.

Ha ha ha, smeje sa Karaffa. No veď to Uhria i dobre pocífa!

Jakonáhle sa uhorské vojsko rozíde, dostanete odo mňa rozkaz, kam máte každý so

*) Auxit timores Caesaris Montecuculus, cum ob praeteritas cum Zrinio aliisque Hungaris, ducibus simultates, et negata olim a Cassoviensibus militi suo hiberna, offensus, Hungaros de minus sincera in Austriacam domum voluntate et clandestinis molitionibus accusare non dubitavit. Palma.

svojím oddielom odtiahnuť a ktoré zámky a mestá obsadiť.

Nech žije marsal! nech žije vodca náš! sláva bojovníkom! volali vodcovia, keď Montecuculi poslednie slová dopovedal.

Navracajúci sa z Viedne veľmoži navštívili palatína na lupčianskom zámku, ktorých on túžobne čakajúc radostne prijal.

Nuž pánovia, tázal sa jích Vešelín po obapolnom pozdravení, nuž pánovia, čože vám hovoril cisár?

Cisár prijal nás síce blahosklonne, ale o pokoji nepreriekol ani slova; no upravil nás ku ministrovi kancellárovi Lobkovicovi, že ten nám vysvetlí všetko, odpovedal Esterházy.

A ten, jakúže udal príčinu tak kvapného a prenáhleného kroku, ktorý pobúrili celú krajinu a nad čím zarazila ss Europa? dopytoval sa zvedave Vešelín.

Vyznám úprimne, odpovedal Forgáč, že všetky vysvetlivky Lobkovicove byly tak nejasné a nedostatočné, že nás nijako uspokojiť nemohly.

Všetky jeho liché reči a bezzákladné výhovorky upevnily nás do konca v tom presvedčení, riekol Nádaždy, že vyjednávanie o pokoj s Turkom stalo sa pod jakýmiś tajnostnými výminkami, ktoré pred verejnosťou neprezačným závojom snaď navždy v úkryte zahalené ostať majú.

Toto pokračovanie s nami, krúti hlavou Vešelín, je nadmier podozrivé a nebezpečné. Veď nie jednotlivým veľmožom, ale krajinskému snemu, nie povrchne a čiastočne, ale úplne a v celej pravdivosti a hodnovernosti sa mali predložiť k odobreniu všetky výminky pokoja. Tak to sebou donáša právo a zákony posvatnej koruny sv. Štefana! No, ale preca jako že jích udáva Lobkovic?

Z jeho reči, odvetil Forgáč, tolko sme vyrozumeli, že na žiadosť vezírovu povolil a uzavrel cisár s nim pokoj na dvadsať rokov, ponechajúc Turkom Velký Varadín, Nové Zámky, Novohrad. A za to majú cisárovi pripadnúť zámky Rákócovské okolo Tisy. Čo sa týka Sedmohradska, z tadiaľ sa majú razom vystahovať i cisárske i turecké vojská a krajina svobodne má si vyvoliť svoje

knieža. No, čo je najpodivnejšie a najurážlivejšie pre nás i pre celú ríšu, — cisár Leopold má poslať sultanovi na dar 200,000 zlatých.

To je haňba zvolal Vešelín, to je posmech neslýchaný — pre celú Europu!

Veru haňba a urážka pre nás nesmierna, prisvedčoval Nádaždy. Teda kráľ uhorský jako víťaz kupuje si od premoženého nepriateľa pokoj za peniaze! Načo že teda i žiadal od mocnosti europejských tolků pomoc?! Načo započínal s tolkým hlukom túto vojnu, ktorá tak utešené nádeje vzbudila nie len pre nás, ale i pre celú Europu, — keď zamyslel kupovať tak hanobný pokoj za peniaze?!

Ba či by ozaj, hovoril nahnevany Vešelín, bol povolil i pápež Alexander tak znamenité summy, i ríša nemecká, i Francia a Italia tolko pomocného vojska, keby boli mohli len pomysleť na to, že i po najskvelejšom víťazstve nič vlastne nevyhráme, no prehráme?! Áno prehrali sme to, čo si najvyššie cením máme, našu národnú česť a meno dobré pred Europou! A načo som i ja svolal pod zástavy všetko k boju schopné mužstvo z hornieho Uhorska?! A sišlo sa veru tých sokolov v tak veľikom počte a s takým zápalom do boja za osvobodenie našej ubiedenej krajiny oduševnených, že smelí a schopní vodcovia s takýmto vojskom mohli divy udatnosti a šťastia válečného vykonať a nepopustiť, dokial by sa Turci až do poslednieho chlapa neboli von vyklúdili z krajiny. I budú nás zase napádať, mestá, osady naše lúpiť, vypalovať a pustošiť jako predtým. Beda nám, beda našej vlasti!

Všetko sme my to živými farbami líčili Lobkovicovi, riekol Esterházy, že nám treba takýto pokoj, ktorý nám viac škodí jako zjavný boj. My sme mu predostreli, že naše vojsko žiada vojnu a chce sa biť až do poslednieho muža. Ale všetky naše námietky byly daromné. On sa nedal nijako premluviť, ale vždy len opakoval, žeby preca konečný výsledok vojny veľmi nejistý bol býval a že už i nedostatok peňazí ku ďalšiemu vedeniu vojny bol veľmi citlivý a povážlivý.

Už s tými 200,000 zlatými, ktoré slúbil sultanovi, už či jako daň už či jako dar, bolo by sa dobre zaopatřilo naše vojsko, namietal Vešelín.

Krom toho, riekol Forgáč, nestydil sa hovoriť Lobkovic, že všetkého nášeho vojska nenie vela, že —

I čo do počtu, pretrhol mu reč Vešelín, i čo do chrabrosti a odvahy prevyšuje ono armádu tureckú, ktorá následkom tejto porážky je až veľmi ztenčená a málomyslná, no prejde i vela času, pokým dostane novej posily.

A konečne doložil i to, hovoril Nádaždy, že to pomocné cudzozemské vojsko je nespohľadlivé, na ktoré sa vraj nikdy s istotou opierať nemôžeme.

To sa bilo, zastával Vešelín, jako náleží a bolo hoľovo za osvobodenie Uhorska z pazúrov tureckých biť sa až do poslednej kvapky krvi.

Teraz je už všetko ponečase, ohlásil sa Andraší, a nič nám nepomôžu naše stížnosti, keď je raz pokoj uzavretý a podpísaný. My

musíme, ac nám je to nemilo, teraz už pristat na vóli cisárovej.

My nechceme dokázat chabosť, skočil mu prudko Nádaždy do reči. No, my nechceme ani naše práva zadat! Nech sa osvedčí krajský snem, a to čím skôr, aby poznal svet, jako smýšľajú Uhria. Palatín má teraz právo i povinnosť svolat národ do snemu!

I ja za to mám, podporoval Nádaždyho mienku Vešelín. My musíme snem vydržiavať, aby sa národ osvedčil, či chce s poctivosťou žít, či s haňbou zaniknúť medzi národami. A preto som už rozpísal dietu na Muráň, i mám nádej, že sa nie len poslancovia miest a stolic, ale i veľmoži dostavia tam do porady a to vo veľkom počte, jako to dôležitost veci vyhladáva.

Dostavíme sa, nech žije vlast, nech žije palatín! hrmí to dvoranou.

(Pokračovanie nasleduje.)

Odveta na A. Sytnianskeho „Nad mohylou M. M. Hodžovou.“

Vo zialne struny varyta svojho
Udriet čože ta primalo?
Že Hodža zomrel, ver mi, braček mój,
Tebe sa vo sne len zdalo.
Hodža náš žije, žif bude vecne,
Pokial naša Tatra stojí,
Takého muža, vodca národa
Ni smrti kosa neskolí.

Neveríš tomu? Pozri len brat mój,
Na kráľa ľud Svatopluka!
Či ho vzdor tisíc minulých rokov
Nebráni dnes jeho ruka?
Ktože by iný v stave bol býval
Ochrániť ho od poroby,
Veď sa rútily, jak morské vlny,
Naň prúdy pekелnej zloby.

Podaj mi ruku, zlatý braček mój
Poď so mnou na breh Vltavy.
Čože tam vidíš? Hrdinu Žižku
S ním ľudu víťazné davy.

Kol Bielej Hory tisíci stoja
Pomstítelia to Husovi;
Národu Čecha svitá, už svitá
Predošlej slávy deň nový!

Braček mój zlatý, ty mne neveríš,
Že pravdou je moje slovo:
Podže, oj podže so mnou na pole,
Na biele pole Kosovo.
Tam tebe chabří Srbi povedia
Že Lazár cár ešte žije;
Že on je vodcom slávnej Srbije
A dnes, zajtrá Turka zbije!

Povedz, ej povedz Kozákem donským
Že niet veľkého Ivana,
Že niet Ivana zo Záporožia
Všeho kozáctva hetmana.
Oni sa, jako búra rozlúta
Jak čiernych nebies hromu tresk;
Jich oči čierne siskria sa hnevom,
Jako bliskania jasný blesk.

Nesmúť viac, brat môj, vezmi varyto,
Čo ťa ku smútku primalo;
Vezmi ho, vezmi, praskni s nim razom
O žulové Tatier bralo.
A keď sa ono na tvrdom skáli
Na malé kúsky rozbije,
Ver mi, že zcvendží: Oj ja som lhalo,
Hodža neumrel, no žije!

Ad. Svatopluk Oswald.

Obšitník.

Veselohra vo troch jednaniach.

(Pokračovanie.)

Jednanie tretie.

Javište to samé, čo v druhom jednaní.

Výstup I.

(Valentina a Julka.)

Valent. (sediac na leňoške má o dľaň podporetú hlavu, po chvíli pozdvihne hlavu. Na jej obličaji dajú sa poznať znaky nedávno prestátej ťažkej nemoci. Obrátac zraku mdlého k Julke tichým hlasom hovorí): Ale Julka moja, tak ťažko k pamäti prichodím, a na čo sa rozpomínam zdá sa mi jako by to iba sen bol býval! Ja som dlho a ťažko musela byť nemocná!

Julka (ktorá spoluútrpne hľadela na ňu, preniknute) Iste milost slečinka, boly ste dlho a to celé 4 týdne nemocná; ležaly ste v horúčke od toho osudného dňa.

Valent. (úžasom.) Teda štyri týdne a to v horúčke bola som nemocná! Iste v horúčke; lebo, jako hovorím, ťažko zberám moje rozpomienky. — Hovoríš, že od toho osudného dňa? — jakého osudného dňa? Ja sa nemôžem na nič rozpomenúť; pomoc, milá Julka mojej pamäti, pomoc mi zberať moje rozpomienky. —

Julka (neodhodlano.) Ach drahá slečinka, načo rozpomínať sa na to, čo nám veľkú bolasť a utrpenie spôsobilo! lepšej keby sme na to na veky zapomenuli!

Valent. Nie tak Julka moja my sa práve rozpomínať máme i na bolasť a ťažké

utrpenie, aby sme jednak na budúce boli opatrnejšími, chráňac sa toho, čoby nám také utrpenie spôsobif mohlo, jednak aby sme zmužlosti dosiahli oproti budúcim utrpeniam! (zamysli sa a po chvíli pokračuje.) Ach áno! tak je, už sa rozpamätam. Ten list — Borkóciemu slub — a konečne ten spev —; ach ten spev všetko dovŕšil! (zastre si rukama oči).

Julka. Drahá slečinka, nedotýkajte sa rany srdca vašho. Veď čerstvo zahojená rana ľahko sa otvára a potom znovu krváca.

Valent. (pohliadne na ňu slzavým zrakom.) O nech krváca, to chcem, aby krvácala, lebo len opäť k životu prichádzam, keď svoje rany (ztíši a položí ruku na srdce) znovu počínam cítiť. Ten spev, ach ten spev! To bol spev lubezný, anjelský! Srdce jako magnetickou silou dotknuté, silne počalo biť, tak že omdlieť muselo. Bol to milý anjelský hlas, ale vtedy — ach (pre roniace slzy nemôže dobre vravet) ba i teraz — anjela smrti. — Ó prečo som vtedy skutku hneď nezomrela; lebo veď som nepremožiteľným istým citom, cítila skutočnú prítomnosť jeho. Ach kto to bol? veď som čítala jeho untrný list!?

Julka (preniknutým hlasom.) Načo sú vám tie bolastné rozpomienky, milostná slečinka? — Pýtate sa kto to bol, čo vás tým spevom tak prestrašil?

Valent. Nehovor to; mňa nepostrasil, ale sladkou bolastou tak zaujal, že to srdce

moje zniest nemohlo. Hádám znáš kto to bol?

Julka. Zná, drahá slečinka, bol to obšitník.

Valent. (udivená.) Obšitník?

Julka. Áno obšitník, a to práve ten, o ktorom som vám bola zpomenuť, že ho za dáku domnelú krádež boli v našej krčme lapili.

Valent. (jako vo vytržení.) Mój Miloslav a obšitník? — Veď iste on to spieval, to jeho pieseň.

Julka. (boľastne.) Drahá slečinka, nepohružujte sa zas do tých trudných a žalostných myšlienok, to by neomylné opäť škodilo vášmu ešte slabému zdraviu. Vypúďte tú myšlienku z duše vašej, že by ste boli v onen osudný deň pána Dubinského spievať počuly, lebo ako hovorím bol to iba jedon obšitník, a obšitník nemôže byť pán Dubinský.

Valent. Ach áno, Dubinský to nemohol byť, lebo veď je ten už mrtvý. — Ale predca, kto to mohol byť? — Ach jak bych rada život mój za to dala, keby ten obšitník bol mój Miloslav!

Julka. Slečinka! to bol obšitník chromý na ruku a nohu.

Valent. (so zápalom.) Ach nedbám čo by na všetkých údoch zlamaný a okaličený bol, len keby to bol mój Miloslav! Ja bych mu rany jeho mojima vlastnoma slzama vymyvala; ja bych zápal boľastný v nich mojím vlastným dychom chladila; ja bych ho v noci vo dne jako zretednicu v očiach mojich opatrovala a strážila; a keď bych ho uzdravila, potom by bol zas mój, mój na veky! — Ale ach (zastre si oči) on je mrtvý, pre mňa navždy ztratený.

Julka. Zazeňte tieto trudné myšlienky o onom nešťastnom obšitníkovi z duše vašej.

Valent. Nemožno, milá Julka! lebo to bol hlas Miloslava, to bola pieseň jeho! — Jak bych rada videla toho obšitníka, jak bych rada aspoň jedno slovo s nim prehovorila, lebo neomylné, on musel znat Miloslava, keď zná jeho pieseň, a zná napodobniť hlas jeho!

Julka. (Jako by sa na čosi rozpomenula.) Teda žiadaly by ste si vidieť toho obšitníka a s nim sa rozprávať? To by veľmi ľahké bolo.

Valent. (radostne.) Čo hovoríš, že veľmi ľahké? O doved mi ho sem, a tú najväčšiu službu mi preukážeš.

Julka. Prečo nie, slečinka, len nebuďte tak kvapná, časom sa to stať môže.

Valent. A jako? — Či ho znáš? jako sa k nemu dostaneš? Kde je on?

Julka. Buďte bez starosti, milá slečinka, vaša vôľa má byť naplnená, majte iba pozhovenie. — Ja ho síce neznám; ale ho zná mój Pištík, a ten — (šibalsky sa usmeje) už len dač k vôli mi urobiť musí. On mi ho musí vyhľadať a čo by kde bol. — Lež tu je iná otázka! Jako ho k vám privieť? Váš pán otec od toho nešťastného výjavu, veľmi bol rozhorlený naňho, a dal ho na všetky strany hľadať, aby ho potrestať mohol; teda to je šteglivá vec ho do nášho domu doviest. — No ale nič to, už sa dáka príležitosť vynaist musí, a veď i na pána Boha dač poručiť môžeme. Buďte dobrej mysle, slečinka! — Lež teraz už do tej zahrady jako mi vaša milost pani matka naložila, abych vás doprovodila.

Valent. (upokojená.) O ty priateľka moja jediná, Julka moja! (Obíme ju.) Podme teda — azdaj okrejem v tej božej prírode! (Obe odídu.)

Výstup II.

(Pani Jahodnická, pán Jahodnický v rozhovore vkročia dnu a sadnú si; ku koncu Pišťa.)

Pani (mrzute.) Ešte teda posial žiadnej známosti nemáš, ktoby to ten obšitník bol a čo a začo ten nešťastný spev pri našom obloku sa viesť opovážil? —

Pán (bojazlive.) Veru nie srdce moje, všetko moje vyzvedanie posial bolo daromné.

Pani. Škoda, že som sa v tej tak chatrnej veci na teba zpusila. Kebych ja to bola na seba vzala, iste posial bych už nie len vedela o ňom, ale i jeho samého v rukách bola mala. Tys vskutku nespôsobný k takým veciam.

Pán. Nehnevaj že sa srdce moje; čo je nemožné, je nemožné. Keď sme ho v prvej pobúrenosti mysli našej zabudli dať stopovať, tým sme mu dali času, aby dostatočne ukryt sa mohol. Teraz dľa môjho zdania, lepšej urobíme, keď trochu veci dáme zaspať, aby sa ubezpečil, že naňho nik nečihá; po čase

on skôr vylezie zo svojej skrýše a snáď že sám dobrovolne do klepca padne,

Pani (jako pre seba.) Je na tom čosi, ale (hlasnejšie) preca stopovať sa musí.

Pán. Iste; veď som preto i nášmu židákovi Jakubovi naložil, aby voždy oči otvorené mal na ľudí takých, ktorí by tomu obšitníkovi podobali sa, lebo veď on teraz i oblek preinačiť si môže.

Pani (Sotva ho počúva jako by sama pre seba.) Ale čo ten Borkóci nič nechodí k nám? Od toho nešťastného dňa iba raz bol v našom dome, keď práve naša Valentínka najhoršej bola, a od toho času už viac ani sa neukáže.

Pán. Veru tak srdce moje, to je i mne divno. Hádám len nezamýšľa odstúpiť!

Pani. Pre odstúpenie jeho ma hlava nebolí, to on neurobí, lebo veď krajšej a lepšej partie niet na celom okolí nad našu Valentínku; ale, či on snáď pre vlastné zlé svedomie nechce do domu nášho chodiť?

Pán. Jako to rozumieš, srdce moje?

Pani. Jako rozumiem! tak: tá listina dosvedčujúca umrtie Dubinského, zdala sa mi byť nie cele v poriadku, lebo veď to bolo písmo iba od plukovníka a nie spolu i riadny smrtný list z matriky. A kto to vie, či to sám plukovník písal? A či to nie iba podstrčená listina menom toho plukovníka?

Pán. To možno, srdce moje, ale čo nás po tom?

Pani. Čo nás po tom? Ty nič nerozumieš; ak je iba podstrčená listina, Dubinský môže ešte žiť.

Pán. Čo nás ale do toho srdce moje, či žije, lebo nie. Však vieš, že na tom nám mnoho vtedy nezáleželo: či by to podstrčená, či riadna listina smrť Dubinského dokazujúca bola, ale iba, aby bola, a našu Valentínku od Dubinského odtrhla a k Borkóciemu naklonila.

Pani (trocha zapálená.) Veď viem, veď viem, a uprimne vyznajúc dost sa za to teraz sama stydím, ba vyznávam, že ma trocha i svedomie hryzie, takto vlastné jediné dieťa chcieť prelští, nepomyšliať, že to skôr, neskôr jeho smrť môže byť, — jako i ďaleko od nej už nebola. A práve preto, zavierajúc sama zo seba, tvrdím, že možná i Borkóci, také hryzenie svedomia cítac, že s jeho figlom

také nešťastie spôsobil, ostícha sa prah domu nášho prekročiť.

Pán (Ihostajno.) Možná, srdce moje, ale to je jeho vec.

Pani. Jeho vec, jeho vec, ale na ten spôsob je on preca podlý človek, keď sa takého klamu dopustil.

Pán. Kto to vie, či sa ho vskutku dopustil? A zase jestli sa ho dopustil a oželel to, nič není horší nežli my.

Pani (jako pre seba.) To tiež pravda. (Hlasne) lež čo teraz neide k nám, keď už vie, že Valentínka na ceste úplného uzdravenia sa nachádza?

Pán. To ani ja nechápem, bo to čo už nie inšie, vyhľadáva sama slušnosť.

(V tom vstúpi Pišta dnu a pokloní sa.)

Pišta. Prosím ponížene velmožné pánstvo! Židák arendátor prosí, či môže predstúpiť.

Pán. Nech vníde.

Pišta (pokloní sa a preč.)

Výstup III.

(Predošli a židák Jakub.)

Jakub (bojazlivo kráča a ustavične sa klaňajúc predstúpi pred sediacích.) Phoníženy služebník, som na rozkaz prišli, čo môžem slúžiť?

Pán. Chcel som sa dozvedieť od vás, či dač nevíete o tom obšitníkovi?

Jak. O tom obšitník pán veľkomožný? O tom obšitník som už jedno phovedal vašej veľkomožnosti a druhé som ešte nepovedal, lebo som nevedel.

Pani (netrpelivo.) Netárajte tu nesrozumiteľné veci, lež povedzte zrovna či znáte kde je ten obšitník a čo je on?

Jakub (pokorne.) Prosím pani veľkomožná, odpustíte sprostému židákovi, že ho nerozumiem; jach neviem dobre po slovenský jazyk, keď som slovenský jazyk neučil v škole, alhe len od sprostý sedliak.

Pani (nahnevaná.) No už dobre! Kde je ten obšitník teda?

Jakub. Theráz?

Pani. Pravda, teraz, teraz.

Jak. To ja neviem phani veľkomožná.

Pani (odvráti sa v hneve od neho, nechce viac sa s ním rozprávať.)

Pán (tiež mrzutý.) Nuž čože ste teda chceli u mňa, keď nič neviete o tom obšitníkovi?

Jak. Jach som prišiel poyedať pánu veľkomožný: kde bol včera večer ten obšitník; alhe kde je teraz to jach neviem.

Pán a Pani (sa rozosmejú.) Ha! ha! ha!

Pani (obráti sa k nemu.) Nuž teda: Kde bol včera?

Jak. Včera večer bol pod tú horu na tom veršku, kde ty diery sú, čo ti pustevníky byvali v nej.

Pán. No dobre; hneď tam musím ľudí poslať, aby ho zlapali, ba (rozmyšľa) pôjdem i ja s nimi, aby to opatrne robili, žeby im neuniknul.

Jak. Prosim ponížene pána veľkomožný nech neubíža tomu obšitník, lebo to shtatočný obšitník. Oni bol u mňa, a pekne hovoril, a mne hovoril, že som shtatočnej židák. Jach ho nechcem zradit, on bol iba včera tam, alhe teraz neviem či je tam. Nech neidu za nimi phani veľkomožný, lebo on sa môže shovať za strom a — paf! na phana veľkomožný.

Pán (usmieva sa.) Nebojte sa Jakubko o mňa, veď som i ja kedysi pušný prach voňal, ale nebojte sa ani o vašeho obšitníka, jestli je statočný vskutku a vykáže sa, čo je, kto je? ja mu tiež nič neurobím. Choďte len domov v pokoji!

Jak. Vaj geschraj! Jach zradil statočnej obšitník, a on mi nič neurobil! (pokloní sa a odchádzajúc bokom) musím ho upozorniť.

Pani. No ale že si ozaj opatrne počínaj starký môj, nepúšťaj sa do predu do nebezpečenstva!

Pán (smeje sa.) Ha! ha! ha! jaké by tu bolo nebezpečenstvo s jedným obšitníkom. No, nemaj že strachu srdce moje. (Bozká ju a odchádza.)

Výstup IV.

(Pani Jahodnická a Valentinka.)

Pani (vkročujúcej Valentíne v ústrety idúc.) No dieťa moje drahé! či ti tá prechádzka na čerstvom povetrí osožila?

Valent. (bozkajúc jej ruku.) V skutku tak pookriala som drahá matinka v tej božej prírode.

Pani. Ach áno; vidieť to i na tvojej tvári; už i rumenec trocha polial líčka tvoje. Ale neomylné si už unavená; pod (chytí ju za ruku) a sadni si. (Obe si sadnú.)

Valent. Keď to človek v tej božej prírode vidí, ba cíti tu večnú harmoniu, ten pokoj, ktorý i pri tej rozbúrenosti živlov preca v istej miere sa udržuje, nuž tak mocne a blahodarne to pôsobí jak na dušu jeho nepokojnú tak i na srdce rozbúrené, že tá božia harmonia, ten boží pokoj nevdojak prelieva sa pomály i do duše a srdca človeka. (Mimovoľne položí ruku na srdce.)

Pani (ktorá bolastným zrakom pohliada na ňu.) Teda anjel môj, dieťa moje milé, i v tvojej nevinnnej duši, i v tvojom srdci panuje nepokoj, panuje rozbúrenosť? — Nešťastné dieťa! Kto smel, kto sa opovážil tak poburiť tvoj vnútorný poklid! (zpatatuje sa, vzdychne a začervená sa.) Ale preč na veki, preč tie príšery trdných myšlienok, ktoré zožierajú koreň života tvojho! veď to sú neomylné iba pozostatky tvojej fažkej nemoci. (Objíme ju.)

Valent. (vzdychajúc.) Ba matinka moja, pozostatky príčin nemoci mojej.

Pani. O ten nešťastný obšitník! neviem čobych mu urobila, kebych ho do mojich ruk dostala! Takto dieťa moje na kraj záhuby doniesť!

Valent. Ach nelaj mu matinka drahá! Veď on nie je príčina mojej nemoci! Jako by i s tým nevinným spevom mohol byť príčina mojej nemoci? Naopak, nemôžeš si pomyslieť, jak sladko-bolno dotýkaly sa hlasy jeho strún srdca mojho! Ja som si sama príčina; moja veľiká citedlnosť a snád nerozumná prenáhlenosť.

Pani. Jaká prenáhlenosť dieťa moje?

Valent. (trocha sa zapáli.) Ach čože budem tajit pred tebou matinka! Hádám som hneď tak nemala slub môj (ztiši) Borkó-cimu dať?

Pani (zvedavosť jej rastie.) Nuž prečo? Ostatne Valentinka moja, hádam sa rozpatatáš, že sme ťa nielen nenútili, ale (zapáli sa) tak rečeno zdržiavali, abys to tak náhle nerobila.

Valent. Iste, iste, tak je. Dobre sa na to rozpatatám; ale sama neviem, čo ma k tomu nútilo. Neomylné (bolne vzdychne)

smrť Dubinského, a keď Borkóci tak šlachetne sa v tejto záležitosti choval.

Pani. No (zapáli sa znovu) na to si práve nemusela takú váhu klásť, lebo kto to vie, či to iba naličena šlachetnomyslnosť nebola; ale, čo ta pohlo k tomu, že tvoj krok tak bolastno lutuješ?

Valent. (ztláčeným hlasom.) Ten spev, ten spev!

Pani. (zvedavo.) Čo, že ten spev?

Valent. Keď to bol jako jeho hlas, a jeho pieseň.

Pani. Koho?

Valent. (sklopí hlavu.) Dubinského.

Pani (s úžasom.) Dubinského! Dubinský a obšitník, jak to možné?

Valent. Ja neviem, a preto srdce moje puká. Slúbila som sa Borkóci a on — môže byť živý!

Pani. Ale to nemožno, čis (zapáli sa) nečítala tú listinu?

Valent. Čítala, ale ten spev! —

Pani. Netrúď srdce tvoje daromnými myšlienkami, alebo práve daromnými nádejami! Veď hlas sa podobáť môže hlasu, a pieseň, keď ju jeden vie môže viesť i druhý.

Valent. (krutí hlávkou.) To nemožno, to iba jeho nim složená pieseň.

Pani (v rozpakoch.) Ale však hádam neveríš, žeby ten obšitník Dubinský bol?

Valent. To nie matinka, lež čosi ma preca k nemu tiahne.

Pani. Dieťa! Dieťa! na jaké myšlienky ty prichodíš! Obšitník a Dubinský!

Valent. (skočí jej do reči.) Nie to, draha matinka. Obšitník pravda nemôže byť Dubinský; ale by ni (zapáli sa) snáď dáku zpravu podal!

Pani. Ach kam ta tvoja nemoc dovedla, žeby si skoro na príšery verila. Upokoj sa a na také výstrednosti nemysli. Ja som ti moje materinské slovo dala, že ak Dubinský žije a príjde ta pýtať, ja moje privolenie napred k tomu dávam. Lež vieš, že som priložila i tú vymínku: ak jako dôstojník a nie snáď jako obecný obšitník domov sa navráti.

Valent. (potešená.) Teda ty drahá matinka stojíš i teraz v tvojom slove?

Pani. Neomylné.

Valent. Ach jaký prúd, jaká žiara potešenia prenikly dušu moju! Ale (zasmuší sa)

môj slub! môj slub, Borkóci. Ach ja nemôžem slovo zrušiť (zastre si obličaj a plače.)

Pani (spoluútrpne objíme ju.) Nerob si daromné vrtochy, dieťa moje! Veď sú to iba reči. O Dubinskom nemožno povedať, žeby živý bol, a tak netreba tvoj slub rušiť.

Valent. (úzkostne.) Ale akby preca bol živý!

Pani. Akby bol živý, nuž sa to všetko premení. Borkóci — (zepamatá sa a myslí, čo má povedať, trochu zapáli sa) Borkóci hovorím, by potom nemohol také nároky na teba robiť, keď vie, žeš mu iba následkom zprávy o umrtí Dubinského ruku podala.

Valent. Zepamataj sa matinka: veď on sám napred sa osvedčil, že nechce nadužívať tú príležitosť nešťastní k svojej výhode, a ja som mu sama dobrovolne ruku podala. Ó! to ja nemôžem zrušiť!

Pani. Bars by i tak bolo dúfaj dieťa moje, veď Bôh je na nebi, možna, že on sám prostriedok v tom najde.

Valent. (nábožne.) Ach veď sa k nemu modlím vrúčne; ale, keby Bôh všetky žiadosti ľudské naplnil, vtedy by iba jich služobníkom a nie Bohom bol. My ľudia často mnoho zlého si žiadame.

Pani. Jestli myslíš, že je to zlé, teda prestaň ho za to prosiť.

Valent. Nie, to nemyslím, ale iba to, že on nie je nám povinný naše žiadosti naplniť.

Pani. Ista dieťa moje! on to však z milosti svojej robieva. Lež dost o tom, ja jakýsi lomoz čujem v dome našom, počuj Valentínka! (Načúvajú.)

(V tom vbehne Julka celá udychčaná dnu.)

Pani (skočí zo stolca a prestrašená v ústrety ide Julke.) Pre Boha Julka čo sa stalo? Hovor chytro!

(Valentinka tiež so znakmi strachu k ním sa pripojí.)

Julka (oddýchne si.) Upokojte sa milost pani moja, nie je také nešťastie, jako sa na prvý pohľad zdalo.

Pani (ešte viac prestrašená.) Nie je také nešťastie jako sa zdalo!? Teda preca nešťastie! Hovor, hovor čo je?

Julka (cele spokojne.) Prosím milost pani ráčte sa utíšiť, hneď vám v krátkosti všetko poviem.

(Pani Jah. a Valent. si sadnú.)

Julka. Ráčite znáť, že pán veľkomožný šiel lapať toho obšitníka.

Pani (dychtíve.) Teda preca ten nešťastný obšitník dač vyviedol?

Valent. (vzdychne.) Ach ten obšitník!

Julka (netrpelive.) Prosím uctive, ráčte dovoliť. Nie obšitník, ten nebol príčina toho nešťastia. Vec takto sa stala. Pán veľkomožný vyšvihne sa na koňa a pospiechajúc za predbehnúvšími ho sluhmi, aby jich dohonil, pustil sa zkrátenou cestou krížom cez pole za nimi. Ale kôň bujný, keď mal preskočiť priekopu, zplašil sa a tak nešťastno skočil, že hore znak sa zrúfac pána veľkomožného pod seba pritlačil.

Pani a Valent. (zopnú ruky.) Ach Bože, to je nešťastie!

Julka. Iste by bolo veľké nešťastie, lebo pán veľkomožný zamotané majúce nohy v remeňoch a farchou koňa pritlačení, nemohol sa na žiaden pád vysvobodit; k tomu kôň hádzajúce sa, bolby ho iste veľmi okaličil. Lež na pánov úzkostlivý výkrik, pán Boh zaslal toho samého obšitníka, ktorého lapať mali.

Pani a Valent. (úzkostlive.) Ach! obšitníka!

Julka (pokračuje.) A ten v okamžení poprerezúval remene a pána veľkomožného vysvobodil. Kôň potom sám sa schopil.

Pani a Valent. (radosťne.) Chvála pánu Bohu!

Julka (ďalej.) Pán veľkomožný bol trochu pomačkaný v údoch, tak žeby sám nebol mohol domov dôjsť, hoc to i neďaleko dediny bolo, preto ho ten obšitník viedol kým druhí sluhovia, menovite Pišta, neprišli na pomoc.

Pani (dychtíve.) A kde sú?

Julka. Už by tu mali byť, lebo mne to jedon chlapec, ktorý tu z dvora za pánom bol vybehol a tam prítomný bol, príbehol povedať. A — (načúva) — hľa už idú. (Počúť buchot viac nôh ľudských.)

(V tom sa otvoria dvere a pán Jahodnický vedený obšitníkom a Pištom kráča cez javište do bočnej chyže. Pani Jah. a Valent. priskočia k pánu Jahod. s vý-

kriky úzkostlivými. On jim ale pokynie, aby miernily sa, na vedomie dávajúc, že tak veľmi zle s nim není. Jako prichodia k bočným dverám, obráti sa pani Jah. k Valentinke vraviac)

Pani. Dieťa moje, ty zostaň tu, tys ešte slabá, však si ho ja opatrím. (Vojdu dnu.)

Výstup V.

(Valentinka a Julka, neskôr pani Jah. a Obšitník.)

Julka. Buďte upokojená slečinka. Váš pán otec není nikde nebezpečne ranený. To viac ten strach a trocha tá pritlačenosť naňho pôsobí. Keď si oddýchne a odpočine v krátce k sebe príjde.

Valent. Ale ten obšitník, čo to za človeka? Mňa taký mráz prešiel jako som ho spatrila. Jaký chudák biedny vyzerá a celý ošarpaný a zapustený.

Julka (obzerá sa.) No (potichy) a slečinka ja som sa nezmýlila! môj Pištík už s nim vravel.

Valent. (dychtíve.) A on?

Julka. A on privolil. A hľa teraz máme veľmi príhodnú príležitosť mu za (usmieva sa) jeho službu vášmu pánu otcovi preukázanú sa poďakovať.

Valent. Iste, iste.

(V tom sa otvoria bočné dvere a pani Jah. s obšitníkom v rozmluve vyjdú na javište.)

Pani. No dobrý človek, len povedzte, čo sme vám podľzni, položte jakúkoľvek vysokú cenu a my vám vďačne zaplatíme, lebo ste nam nesmiernu službu preukázali, keď ste život manžela a otca zachránili.

Obšit. (v tvári začierneny hlasom premeneným.) Ďakujem pekne, ja teraz žiadnej odmeny nechcem, ale časom svojim možná, že vás budem prosit o dáku odmenu.

Pani. Urobte to čím skôr, sme vždy hotovi vám sa odmenit, ale musím sa vrátiť k opatreniu môjho! (obráti sa k Valentinke) Nuže dieťa moje postaraj sa o slušné občerstvenie tohto retovníka tvojho otca, a čokoľvek bude žiadať nezdráhaj sa mu jako odmenu dať. (Vráti sa nazpät do chyže.)

(Dokončenie nasleduje.)

Ludmilke mojej.

„Du bist wie eine Blume.“

Seine.

Ty si jako kvietčko
Milé v svojej kráse,
A keď na teba pozrem
Duša sa mi trase.

Prichádza mi ruky ti
Na hlavu položiť,
Modliac sa by ti Boh dal
V nežnosti, kráse žiť.

Kalinčák.

Ž i v e n a.

● domácej výchove ženského pohlavia.

Vo všetkých pokroku priaznivých kruhoch slyšať mohutný hlas, tykajúci sa obnovy a opravy vyučovania a to počnúc od škôl najvyšších až k tým najnižším. I v samom ženskom pohlaví vidieť jakysi pohyb: pracuje sa na vymanení ženského pohlavia; nie vymanení z pod zákonov prirodzenosti a zvláštne-ženského povolania, lež v dobrom smysle berúc slovo — na vymanení z ťažkých reťazov predsudkov ohľadom spôsobilosti k vzdelaniu tak zvaného „slabého“ pohlavia, jako i z pod toho, často tak zkažonosného náhľadu, že sa isté práce pre ženu „nehodia.“

Všetky tieto zámery sú úplne oprávnené, a bez pochyby prinesú vo svojom uskutočnení ovocie, ktoré poslúži i k mravnému i k hmotnému prospechu ľudskej spoločnosti, keďby i príliš bujne, bohato a rýchlo nedorastlo a do úst sveta nepadlo, jako si to ztrestenec za peknú ideu predstavuje. Aby sa avšak zrna teraz zasiaté ujalo a zdarne vyvíjalo; aby za lúbym kvietkom i k požitku súce, zdravé ovocie nasledovať mohlo: nevyhnutné je, na čisto prísť v tom, že nie jedine od školskej výchovy očakávať sa môže duchovní vzlet národa, lež že ruka v ruke s touto i domácej výchove napredovať treba, áno v mnohých ohľadoch táto i podstatne obnoviť sa musí, nemá-li skvelý výsledok každej výchovy, súzvuk to celého človeka, nedostihnutým a nedostiziteľným ideálom zostať.

Domáca výchova je ale zvlášť pre tých dôležitá, jíchžto život a povolanie obzvlášť

(ač nie bezvýnimečne) čo k domu a domácnosti priviazané oku nášmu sa objavuje. Tie štrbiny domácej výchovy, ktoré pri mužovi jeho hlavne pre verejnosť určený život a činnosť doplnuje, alebo aspoň menej patrnými činí, takmer nikdy nenachodia v živote žien liečivej náhrady; sú to štrbiny, ktorými veľmi často vniká mrzutosť; nedbalosť, pachtenie po rozkošach, ľahkomyslnosť, a vonkajšia i vnútornia zkaza, a to nie len do jednotlivcov, lež i do celých rodín. Netreba nám bohužiaľ lampáš rozžať, aby sme sa presvedčili, že to i u nás zvlášť s domácou výchovou ženského pohlavia zväčša veľmi biedne stojí. V nepočítaných dievčatách žije a hovie si démonicky (besný) nával: „dámu“ predstavovať, a že sa i jich vnútorný človek veľmi dobre k tomu hodí, aby takéto živé vylíčenie i na divadle sveta previedly, vyjdú si — vedené dozorstvom opatrnej matky alebo ochotnej tetky — na prechádzku, do divadla, na besedy a do spoločností. No a tu sa nám potom v dobre kriklavých farbách objaví, kam cieľ domáca výchova takýchto dievčat. Zámer takejto výchovy — povedzme si to v dvoch slovách — je tento: v očiach jiných čím najviac sa **zdať**, a samo sebou (snáď bez všetkého tušenia) jak len možno najmenej **byť**.

Snáď slová tieto nemilo neznejú, sta trpká výčitka, sú však dla skúsenosti dosť často smutnou pravdou. Sú-li tie rodiny, jíchžto dcérky v skvostné látky od hlavy až do päty zaobalené si vykračujú, v skutku tak zámožné, aby pomerne i prepyche slúžiť mohli?

Krajčír, veľko- a malokupec nezná o tom mnoho. Pýtate-li sa ale otca lebo matky vy-
zvúic jích, aby vám na svoje svedomie pove-
dali, prečo si k vóli dcérke na tak nepomer-
nej nádhere záležať dajú, môžete tú odpoveď
obdržať: „ach bože môj, čože človek všetko
neurobí, aby dieťa vydal! Chtiac nechtiac
obetuje to trocha svojho majetku, aby sa
dievča pod čepiec dostalo; však s tým ostat-
ným vystrojením i tak nevelmi dobre stojí.“
Podivné je, že mužskí i vzdor toho skvost-
ného objavenia sa takýchto „dám“ menej a
menej chutí dostávajú vstúpiť do stavu man-
zelského. A v čomže záleží teda to duchovné
jadro pani dla módy vychovaných? Hovoria
francúzsky, len sa ma ale nepýtajte, čo;
hrajú piano, rozumejú sa snáď i k šperko-
vým prácam ale tým menej ku kuchyni a
domácnemu poriadku; snáď vedú i rozhovor
s istou úsečnosťou s ľuďmi, ktorí jím ko-
nečne vždy prisvedčia, a považujú sa napo-
sledy i samy za v skutku vzdelané, lebo si
nektoré vonkajšie stránky vzdelania osvojili.
A takto polutovania hodné nazdajú sa, že
majú slušnú, duchovnú výpravu, znamenité
veno, aby manzela oblažili, ba aby i nad-
vládu nad nim prevodzovať mohli. Mužskí
avšak pridržiajú sa svojej ostýchavosti k ženbe;
a v skutku neni sú to tí najpodlejší, ktorí
sa neznajú odhodlať, siahnúť do hrca šta-
stia stavu manzelského. A prečo? čože ho-
voria títo tvrdošíjni „nepriatelia ženského po-
hlavia“ k svojmu ospravedlneniu? Hľa, však
znajú z tisíc príkladov, že je teraz u žen-
ských pochop pravej domácnosti káfor, kto-
rého zo dňa na deň viac a viac ubúda. Ne-
pochybne zvlášť z tej príčiny, že čím ďalej,
tým redšie sú príklady, vzory, z jíchžto vi-
denia a pozorovania pochop ten privlastníť
by si mohli. Vidaf, jak celé húfy dievčat
„z dobrých domov“ do stavu manzelského
vstupujú, len aby si „stanovisko“ vydobyly,
aby sa k prameňu dostaly, z ktorého by
v „stavu primeranej“ nádhere vychádzať a
pri každej príležitosti ligotať sa mohli. A na
čie útraty? Oh, z toho si žena malé sta-
rosti robí; v najhoršom páde môže sa doma
trochu menej jesť, a manžel — — no, však
si on bude znať pomôcť!

Oh hej, musí si pomôcť, musí nečo hla-
dať a najšť, čoby ho pomály zapomínať učilo,

že jeho roztomilá žienka neuskutočňuje tie
sladké sny a slušné požiadavky, pre ktorú
on svoju zlatú svobodu pred oltárom obe-
toval, a ktoré od neho — jasne teraz viadia-
ceho — ešte i obeť, imania, blaha a cti po-
žadujú.

Nikto nebude chcieť tvrdiť, žeby jedine ženy
boly príčinou každého nešťastného manžel-
stva. Buď Bohu vďaka, jesú ešte i teraz —
a to i v najväčších mestách — šlachetné,
oblažujúce svázky a nejedna v tichosti a sú-
kromí kvitnúca domácnosť; no takéto úkazy
čím dial tým viac náležia do triedy výnimiek,
bo utiahnuté v svoj najužší kruh, stranou
širokej cesty všedního života jestvujúc, ne-
prístupné sú verejnosti. Tieto oasy na púšti
manzelského života môžete len „doma“ najšť!
I strany toho niet žiadnej pochybnosti, že
nie len mužovia kroz ženy, no i naopak,
mnohé ženy kroz svojich mužov padajú. Že
sme si ale uložili písať článok o výchove
ženského pohlavia, nech nám prosím naše
milé čitateľky nezazlia, keď sa teraz len pri
bludoch tejto výchovy pozdržíme, bez toho,
aby sme jích všetky vyčerpať chceli.

Ano, výchova! tá je vo väčšej miere hla-
vným prameňom domáceho neporiadku, ne-
pohodlia a nespokojnosti, nežli tá tak často
obviňovaná „prirodzenosť“ a „náhoda“ na
ktorú — sťa na kozla v starom zákone —
všetky viny uvalujeme. Bez všetkej teda
obavy môžeme vysloviť, že väčšina tých žien,
ktoré vinu nešťastia manželov a celých rodín
na sebe nesú, práve k tomu vychovávaná
bola. Najťažšie výčitky padajú teda na rodi-
čov a nadovšetko na matky, jíchžto zvlášť-
ným zaneprázdnením má byť výchova dcérok.
Jaká je to zaslepenosť, keď sa za zbytočné
považuje vstúpiť do srdca dieťaťa svojho
lásku, pravdy- a poriadkumilovnosť, posluš-
nosť, zdržanlivosť, vážnosť povolania a zápal
za všetko to, čo život vskutku ozdobuje, a
keď na miesto týchto ženských ctností vedie
sa útle dievča — a to strašnou dôslednosťou
— „k užitiu“ života. Je ale len jedna
cesta pre matku — aspoň v obyčajných okol-
nosťach — ktorou možno sa dostať k pra-
vému požitku života, k spokojnosti, so sebou
samým a s jinými, a táto cesta vimie sa
školou sebazaprenia, obetovania sa za blaho
tých, ktorých Bôh s nami spojil.

Kto túto prísnu školu nechce prejsť, alebo koho by rodičia pred touto prísnou káznou radi ukryli, tomu hrozí jiný o mnoho ukrutnejší kazár, jehož poslednia kázeň už daktorým úplne ešte nezakazeným, i srdce i hlavu na pravé miesto posadila, totiž kazár: nešťastie. Lež našiel by sa k tomu pravda i jemnejší spôsob, a ponevác sa nedá povedať, žeby matka zúmyslne chcela odchovávať svoje dcéry a vnukov k prevrátenému životu, nejedna by si mohla — a to malým premyslovaním o povahe a povolani ženy všetky tie trpké naučenia osudu usporiť. Prišla by k poznaniu toho, že vylučne v smedomitom plnení povinností nachodí sa to uspokojenie, po ktorom darmo dychtia ti, ktorí nevedia, že blaho rodinné prebýva v dome. Lahko by sa o tom presvedčili, že dosiahnutie domáceho blaha — cieľ to manželstva — menších útrat na peniazoch a životnej sile požaduje, lež požaduje, minúť sa cieľa tohoto. Len raz sa o tomto presvedčiť, a žena doista nič neopominie, aby sa to aspoň pri dietkach k dobrému vynaložilo, čím ona sama následkom prevráteného a zptvoreného vychovávania náramnu škodu utrpela.

Uznáme-li dychtenie žien po rozkošných pozitkoch za hlavnú príčinu tej skutočnosti, že vážni mužovia strachom bočia od vstúpenia do stavu manželstva, a že sa domáce šťastie vždy viac a viac bájkou stáva, nič niet potrebnějšího, nežli nevychovávať mladé dievčatá k takému baženiu po marných pozitkoch. A čo, snad dietkam našim žiadneho pozitku nedoprajeme? O áno, a to ten najvýbornejší, najdokonalejší, spasu prinášajúci pozitok. Avšak hoc jak namáhavé o tejto veci premýšľovať a s našou vlastnou skúsenosťou radiť sa budeme, nemožno nám tej pravde vyhnuť: pravý pozitok života záleží v zdraví tela a ducha, v súzvučenom vývine našich síl a vláh v múdrom použitíu toho, čo máme a duchovnej neodvislosti od nášho hmotného imania, sta od takej veci, ktorej i vzdal sa musíme, a konečne v ctihodnej snahe po dosiahnutí prostriedkov cieľom rozšírenia a zvýšenia kruhu našej činnosti, nie tým úmyslom, nové potreby tvoriť, lež vyskytujúce sa už uspokojiť a náš i jiných život predĺžiť, sošlachtiť a krajším učiniť. Chcú-li rodičia dopomôcť dietkam svojim k takémuto pozitku života,

je v tom dost práce i pre nich, a dcéry tiež hlavky neovisia. Túha ale za pozitkami je protivou každého pravého pozitku, lebo večne zostáva neuspokojenou, a stáva sa tým lakotnejšou, čím viac požíva.

Nuž a čože sa obyčajne robí v tomto ohlade? Ktorou že si cestou vedú „nežné“ starostlivé maničky svoje prerokozné dievčatká k jich vysokému, svatému povolaniu? Pravda je, že čokoľvek dá sa len myslieť, to sa všetko i koná, aby položený bol zárod k túžbam po pozitkoch i s celým jich sem patriacim bláznovstvom, neuspokojiteľnosťou, telesnou a duchovnou biedou. Jako sa starajú matky na pr. o zdravie o toto najdôležitejšie imanie? „Nežná“ matka ponechá svoje dieťa už v najprvších rokoch opatere cudzích ľudí, a očakáva — snad v svojej zaslepenosti — že za plácu slúžacia čeliadka viac sa bude o dieťa zaujímať, lež vlastná matka. A jakou vycibrenosťou vedú sa dietky k paškrdnosti a chlipným zábavám! Jaké obete na zdraví prinášajú sa marnosti a móde, v ktorej prirodzene každé dievča počnúc od detinstva súčasniť sa musí, zpočiatku preto, že si maminka túžobne praje, aby si svoje dieťatko v týchto lebo v jiných čiastkach obdivovala a kroz jiných obdivovať dala, pozdejšie ale preto, že slečna dcérka už na tolko vekom pokročila, aby sa i ona sama obdivovala a obdivovanou bola. A keďby telo i neporuchané vyšlo z takýchto majstrovských kúskov výchovy, jakým smerom bude sa brať myslenie a cítenie mládeže? Odpoveď leží mužom pred očima.

Súzvučné vyvíňovanie všetkých síl a vláh nevyzerá taktó. Máme-li v ženskej výchove, jakú vo väčších mestách *) obdivovať môžeme, nejaký súzvuk najst, najdeme ho, je to ale súzvuk klamu. Oklamáva sa dieťa, keď este v plienkach leží a vzdý, keď sa pozdejšie svojimi otázkami obtazným činí; omamuje sa v žartoch a naozaj, kým nenahliadne že si s ním len púhy žart robia, a kým voľa neprijde, rovné rovným zplácať. Lžive sa mu udáva nesriadenosť v dome za sriadenosť a lžive sa pouča, keď mu hovoria, že pod vzdelanosťou žien rozumieť treba francúzštinu, klavirovanie a vyšívanie. Či je to potom

*) A v menších?

Pozn. sadz.

k zadiveniu, keď dievča vyrastnuvšie vo vzduchu číreho lživého zdania, samo sa tom lžou kochá, že pochlebovanie, pružna hbitosť v istých formách je to pravé, že šperk a vyrážanie sa tvoria ľudskú blaženosť. Čo starí rodičia krvopotne nashromaždili, zmrhá sa na ničomné pletky; z blesku objavenia sa v spoločnosti dá sa súdiť o zámožnosti a poskytuje onen krutého významu plný „úver“, ktorým je cesta k domácim rumom vydláždená. Deti žijú voslep, čo sa leskne, držia za zlato a úver, na ktorom stavenie domácnosti ktorej žijú spočívajú, držia za reálny, platný majetok. Beda keď nastúpi vymanenie sa z mamu a klamu, a keď nerozumne vychovanému sebe samému a jiným neužitečným učiněnému dieťatu zabliskne strašné svetlo skutočnosti.

Nechceme tú výčitku na seba uvaliť, že je to nastínenie príliš tmavé. Keďby i všetky

pády zlej výchovy dievčat takéto výsledky nemaly, jako sme si jich predstavili, nemajú v tom matky ani najmenej zásluhy, matky, ktoré viedly svoje dieťa klzkou cestou pozitívov života. Takýto základ a začiatok výchovy oprávňuje nás i taký výsledok očakávať, do jehož nemilých okolností rozumnejší človek — a nadovšetko sta manžel — zaplietť sa nechce. Nám sa tu len o to jednalo, poukázať na jednu z tých nebezpečnejších stránok bežnej výchovy ženského pohlavia, a zamotali by sme sa do protimľuvy so skúsenosťou a naším úmyslom pri tomto článku, ktorý tam cieľi, predstaviť ženskému svetu vec túto v svojej celej vážnosti, keby sme boli pero svoje do atramentu farby ružovej namáčali. K blahu budúceho pokolenia musí už terazšie pokolenie základ položiť, síč celé nešťastie a zodpovednosť padne na rodičov, že sú vinní domáceho nešťastia svojich dieťat.

Z „Reformy“ Schuselkovej (1870 č. 18) podáva v Slovenčine Anna Pivková.

Radosť a žalosť.

(Z nemeckého.)

Ľapušká si ručičkama
Dieťa natešené.
Vidiac v lesklej rakvi telo
Mamkino složené.

Ale, keď mu prisna tetka
Koláčik nedáva,
Bežká k zlatej mamušenke,
Jej sa sťažováva.

A keď ústa osinelé
Slovíčka neriekly, —
Útiahlo sa do kútika,
Slzičky mu tiekly.

A. Sytniansky.

Naše remeslá.

Úvahy na čase.

(Dokončenie z č. 1.)

Náš učiteľ vravieva na skúške opýtaný, čože bude z tohoto ťuhajca? — „škoda ho, ide na remeslo, mohol by z neho byť výtečný

vedomec!“ A či toto má sa úplne schvalovať? . . . Nie! — Najschopnejší žiaci odtrhnú sa remeslu! A či remeslo nepožaduje

*

schopnosti? Čo ale deje sa v dielni (varštatú.) s tým schopným šuhajom za tri i štyri roky? Otupuje sa! — Bo veď známe, jaké práce vykonáva. A či jeho mladému veku neprimerané práce môžu v ňom šlachetnomyselnosť, rozsudok budiť? . . . Či nezoškliví si ten stav, svoje remeslo?! — A čo robí v prázdnych hodinách? Nedelnej školy niet, čítať, myslieť, rozsudzovať, pozorovať jestli vedel, zabudol — čo robí? — fajčí a pije najprv potajomne a potom verejne! A v mravnosti? Tam urobí ešte len znamenité pokroky, o ktorých ani hovoriť nejdem: kľaf, oplzlé reči hovoriť a snad i horšie. Cechové poriadky ešte vše trvajú; pri prepúšťanke sa pije, na ostatnie fašangy slope. Známe jeden pád z ostatných fašiang, kde ostatne dosť dobrý remeselník fašangy šesťdňovou chorobou odležal a síce jedine následkom pijatiky, jako to svedoctvo lekárske ukázalo!

A kedy toto prestane? — Nie prv, dokial opravdivé kresťanstvo a láska k národu na ceste života ku vzdelanosti svietiť nebude! A hľa v Martine, Mikuláši svitá, v B. Bystrici sa brieždi!

Obyčajne vraví sa, že remeslo je menej výnosné, lež študovaný stav. Porovnajme kapitále: remeselník nestrovil na remeslo t. j. k jeho vyučeniu temer nič, abo dosť málo, kde učený človek kapitál aspoň 1000 zl. potreboval. Preto dajme kapitál do remesla, kapitál vzdelanosti, hlavne nie peniaze, bo známe, že duch je rozum peniazom a nie na opak, jako volakedy. Umenie, vedenie, teda rozum nesie väčšie úroky, lež peniaze.

Porovnáme-li tedy remeslníka s roľníkom, zfažuje si prvý, že je remeslo nevyňosné. Prirodzene, lebo niet v ňom kapitálu vzdelanosti, bez ktorého roľník ešte, ešte vyžije, ale časom tak bez neho na mizinu príjde, jako teraz remeslník.

Bez istých školských vedomostí nedá sa žiadno remeslo s prospechom prevádzaf. Pozrime, kolko máme farbiarov! Len niektorí a to z ničoho zbohatli. Prečo? Lebo bystrejšieho ducha súc, naučili sa niečo z lučby, bez ktorej je umelé farbiarstvo nemožné. Známe, že chemici vo farbiarskych dielnach 2000—4000 zl. dostávajú. Malický rozdiel

teploty, iná voda, iné barvivo, a barva sa nedarí. Tam treba kapitál vzdelanosti! Čo mám povedať na otázku či je kreslenie remeslníkovi potrebné? Bez pochyby, no už i preto, aby vykresleným vzorom, a narýsom rozumel. Ktorý umelý remeselník nerobí dla výkresu? A umelosť stojí vždy menej práce ručnej a lepšie sa platí. Prečo náradie venové chodíeva sa kupovať do Pešte, Miškovca, Viedne; veď je len slabé z mäkeho dreva a drahé. U nás dostaneš z tvrdého za pol cenu — no, ono je umelejšie. Umenie nese úroky!

Čo zarobí najpílnější nádeník denne? — Osemdesiat krajciarov! Čo umelý drevo-, ocelo-, medorytec, čo kreslič, merač? Umenie nesie veľké úroky!

Každý remeselník musí hľadať i prácu umelú, okrasnú. Potrebuješli u nás niečo úhladnejšieho dostaneš za odpoveď: to nerobíme! Alebo, keď sa ti sľúbi, neurobí sa snad nikdy. Prečo? Niet kapitálu umenia, vzdelanosti!

Priemyselne môže remeslo len ten viesť, kto zná dobre počtovať (rátať.) A kde sa to naučí? V škole! Ukážme príklad počtovania remeselnického. Či je výhodné tovaryšov držať, či nie? Kto nepočtuje, nevidí, že mu tovaryš zarába, že vyhovie chytró zákazke, že robí priemyselne, keď si prácu podelí, v ktorej sa každý tovaryš potom zdokonalí a umelejšie a rychlejšie pracuje. On vidí len to, čo tovaryš poje. Majster musí byť s malým denním zárobkom, asi päť od sta denne spokojný; to je denne maličkosť, mesačne 1 zl. 50 kr., ročne 15 zl. Pri práci s tovaryšmi zvýši mnohé nástroje zriedkavejšie, ktoré všetci spoločne potrebujú. A tomuto všetkému napriek nedržia naši majstri tovaryšov, vyjmúe tých remesiel, kde štyri ruky nevyhnutelne potrebné sú.

Ktože ale bude konať ručnú prácu, keď všetci remeselníci budú umelé diela vyvádzať? bude sa dakto snad pýtať. Nato odpoveď ľahká! Nie ruky ľudské, ale kôň, vól, mašina, para, voda, farcha, pružnosť atď.! A preto poľutovania hodní sú ľudia, ktorí s parou, vodou atď. konkurujú. Para pradije, tká lacno, tenko, pevno, rovnomerne; dobrý ševostroj nepredčí, ni na krásu, ni na rychlosť a skoro i na tvárnosť žiadna rúčka bielej pleti.

Umelé dielo dobre sa odpláca. U nás ale dokiaľ len jednotlivci, ktorí len s veľkým odporom národu slovenskému práce a namáhania bezzištné žertujú, budú vzdelanosť pestovať, dokiaľ sa za ňu celé obce slovenské, celé mestá a hlavne remeselníctvo samo nezapnu: najdeš len zriedka umelé dielo, a preto i plácu lahodnú. O ostatných vedách a zručnostiach, ktorých potreba jednotlivým remeselníkom nevyhnutnou sa stáva s ňou idem hovoriť. Z povedaného to zrejme vysvita.

Preto, slovenskí remeselníci, hor sa! vedzte, že ste kresťania, slováci! A kto bude ťahať z namahave vydobytého kapitálu najistejšie a najväčšie úroky? — Predne: vy sami, potom národ, cirkev, vlasť. A preto znajte, že „v práci a umení je naše spasení!“

Známosť remesla.

Každý remeselník už svojim vychvalovaním práce svojej dokazuje, jak nevyhnutelná je dôkladná známosť remesla. Známo je, že slovenský remeselník pracuje po dielnach v Pešti a Viedni pilne neunavene, že buduje domy a paláce nádherné — bez známosti toho remesla, on dáva sílu a iný ju využíva. Za levný peniaz zakazujú si leniví maďari dolnozemskej a chytrí židáci našich pracovných robotníkov, ktorí to neraz životom zaplatia. Vo veľkých dielnach spravuje jeden do remesla sa úplne znajúci sto rúk, chudobný remeselník musí si byť sám spravcom i tovaryšom. Náš knihár robil v Prahe pod dozorcom majstrovým, veľmi umelé ozdobné veci, sám vyhotovil škrynku na dohán, ktorá žiadnej úhľadnosti, žiadnych vkusných rozmerov nemala, a preto kupca nenašla, trebars bola draho ozdobená. Remeselník má teda znať všetko pracovať, čo sa v jeho oboru požaduje. Náš mladý klobučník keď som mu dal taký a taký klobúk urobiť riekol, že veď takú formu nemá, no rozmyslel sa a dal si ju urobiť a hľa, že ten klobúk sa páčil, dostal na ne hojný odbyť.

Choď na Slovensku z mesta do mesta, všade počuješ „tu ti to urobiť nevedia.“ Následok toho je, že remeselníci chudobnejú. Lebo ľudia objednávajú si veci z veľkých miest, kde to urobiť vedia a síce vždy drahšie, nežli by sa to doma urobiť dalo. Strata

táto sa netýka len jedného, ale celého obyvateľstva, bo groš nezostáva doma ale ide preč. Ani jednotlivec, ale ani celá obec nemali by zabúdať, že čo tráti jednotlivec, to celá obec tráti. Objednávanie z veľkých miest sa stalo len preto módou, že naši remeselníci to urobiť nevedia. Pozrite na Metejovce, či to veľké mesto? a hľa stá a stá objednávateľov hrnie sa ta, bo tam býva majster, ktorý remeslo rozumie, každoročne za mesiac dva cestuje, aby sa zdokonalil a tak vyhotúva ten najlepši tovar v obore hospodárskych náradí.

Naši remeselníci nepracujú dost úhľadne. Francúzsko premohlo svet formou, klobúk, pomáda atď. len vtedy majú cenu, keď je tam Paríž. Nemci opičili za francúzmi a my za nemci. O francúzskych prácach je obecnstvo tak predpojaté, že keď peknú vec vidí, hneď pyta sa či to z Paríža, a keď sa povie „toto je z Paríža“ to i keď by nevkusné bolo pohaníť sa neosmelí.

Ďalej nevedia naši remeselníci spojiť s úhľadnou robotou i trvácnosť. Keď trváce robia, čo je niekde jediná dobrá strana nášho remeselníka, nemá to podoby. Preto majú sa naši remeselníci cvičiť v kreslení modelovaní; vkus sa má budiť, hladením na vkusné vzory z časopisov a remeselníckych kníh. Kreslenie je ku známosti remesla nevyhnutelne potrebné; a či vedia naši remeselníci kresliť?

Remeselník má remeslo tak znať, aby každej časovej mode, každej zákazke vyhovet mohol. Keď to nevie, odpúdi objednávateľov. Ja kážem si ušiť nohavice pohodlné, a remeselník pristrihne jich dľa módy na úzko, ten nezná remeslo; ja kážem si dľa módy úzke nohavice a on urobí vrece, keď mu vravíš žes inak chceš, tak ti bude hovoriť, že to tak musí byť, až ťa omrzí, zaplatíš a nedáš mu viac robiť. Ja dal robiť plot a chceš štiepané týky, tesar štiepať nevedel, ja chceš mu ukázať, po mrzutom dudraní z jeho strany ukázal som mu ako sa má štiepať, aby každý kus na rovné poly sa rozštiepil, keď som odišiel štiepal zas po svojom, pokazil mnoho tak že som ho odprášil.

Práca tým lepšie platí sa, čím je umelejšia. Umelú prácu kupuje ten, kto ju oceňuje vie — človek bohatsi — a zaplatí ju dobre. Pozrite na hospodárstvo u nás a v Če-

chách, tam je ono umenie. u nás nádenictvo, no tam živi sa z rovného kusa pola tri ráz tolko ľudí, než u nás šatí sa bohatšie a pracuje menej namáhavo. To isté platí o remese!

Tu ale vyhľadáva sa úplná známosť všetkých nástrojov, mašín a určité poznanie ceny a dobroty suroviny. Bez primeraných nástrojov a zo zlej suroviny nedovedia žiaden remeselník dobrého diela. A choďte po tých varštatách, tie nástroje hodily by sa lepšie do musea, bo veď sú zdedené po starom otcovi, prežitú, nepraktické. Priadka prade inak pred, inak po jedle, inak po fažkej, inak po ľahkej práci, inak večer, inak cez deň. Mašina — tá pradiť vše rovnako, dla ľubovôle našej.* Preto je prepotrebné, pre remeselníka zavádzať nové praktické nástroje a mašiny, keď nevládne jednotlivec, tedy na účastiny viac spolu; mašina dobrá sa vždy vypláti. Tu ale vidno, že ku znamosťi remesla potrebná je známosť mašín. A tú nadobudne si len vo škole z kníh a cestovaním. Pri novom sriadení platenia akceisu od kádi vypáli o $\frac{1}{3}$ viac ten, kto kysnutie síricitou kyselinou napomáha. odkiaľ sa to dozvie? — z kníh.

Niektoré remeslá sa už valne smenily a naši remeselníci sú ešte pri starom. Tak k. p. múku kupujeme zo sklepu, prečo? bo naše mlyny sú zastaralé! A predca ľahko každý zastaralý mlyn na nový dla amerického alebo francuzského spôsobu prerobiť dá sa.

Veľkú neumelosť ukazujú remeselníci naši, že čakajú na objednatelov V Amerike, tam spojené je každé remeslo súčasne s obchodom, robí sa do zásoby (forótu.)

Konečne ale dosvedčujú remeselníci v tom neumelosť svoju, že nepotrebovajú prírodných síl. U nás k. p. rezalo sa sečky na tisíce súpov, všetko rukami na tak zvanej sečkovicí, na ktorej je práca horšia, než na šancoch a predca nenašiel sa, ktorý by bol sečkovicu na vodu pripravil a tak rezal, ačpráve som storáz o tom hovoril, dostal som vše ľiché odpovede: to neide, to sa nevyplatí atď. Z tohoto vidíme že nášmu remeselníctvu len vtedy lepšie pôjde, keď bude skutočne chcieť, vedieť a pracovať, bo „v práci a vodení je naše spasení.“

Dr. J. B. Zoch.

Literárne-umelecko-vzdelanostné dopisy.

Napoleon o Evanjelium.

Chevalier de Bouterne hovorí v brožúre svojej v Paríži 1844 uverejnenej: „Sentiment de Napoléon sur la divinité de Jésus Christ. Pensée inédites recueillies à Sainte-Hélène par M. le Comte de Montholon“ že sa Napoleon o Evanjelium nasledovne vyslovil:

V Evanjelium nachádzame istú tajomstvomplnú moc a silu, dáku nevýslovnú vládu, oheň nie len rozum rozplameňujúci, ale spolu i srdce zachvacujúci; keď o ňom premyšľujeme, pociťujeme to, čo vtedy, keď sa mysel naša pohružuje v zpytovanie nebies. Evanjelium je nie žiadna kniha, ono je živá bytnosť, ozbrojená takou mocou, ktorá nad všetkým zvíťaziť musí, čokoľvek by sa jej len proti jej nadvláde, rozšíreniu a zvelebu v cestu postavil chcelo. Tu na tomto stole leží

kniha všetkých kníh (cisár sa dotkol knihy s veľkou úctou), i nikdy ju neprestanem každodenne s rovnou obľubou čítavať. Nikde nenachádzame toľkú plnosť krásnych ideí, krásnych mravných zásad, ktoré jako bataliony nebeských zástupov defilujú (v radách pred námi kráčajú. Výraz to vojenský), a ktoré v duši našej ten samý pocit vyludujú, ktorý pri rozjímaní o nekonečnej rozšírenosti celej veľkej žiary hviezd ligotajúcich sa nebies za peknej letnej noci pociťujeme. Nie len že duch náš pri čítaní evanjelia docela zaujatý, ale spolu i podmanený býva, a nikdy duša naša v nebezpečie neprichádza, žeby sa na zácestie u knihy tejto zatúlať mohla.*) Keď sa raz pravdivé evan-

*) Čo povie na to Renan a moji priatelia „Noví protestanti?“

jelium v dušách našich zakorení, tak si nás pomiluje. Sám Boh je priateľom našim, naším otcom a skutočne naším Bohom. Matka nemá viacej starostí o dieťa svoje, ktorému prsa dáva. Duša krásou a čarovnosťou evan-

jelium zachvátená neprislúcha viacej sama sebe. Boh sa jej zmocní docela úplne i výlučne; on spravuje jej myšlienky a schopnosti, bo ona jemu prislúcha.

Podáva Kalinčák.

Literárne, umelecké a vzdelanostné zprávy.

Sobraných spisov dramatických

Jana Palárika vyšiel v knihtačiarňi Minerva v Pešti svazok prvý, obsahujúci: 1. Smierenie alebo dobrodružstvo pri obžinkách. 2. Incognito a 3. čiastka smutnohry Dimitrij Samozvanec. Podobizeň pôvodcova je podarená.

Obrázky k L. F. Saskové Mythologii řeků v římanův pro české střední školy. XXIV tabulky se 27 vyobrazeními nákladem knihkupectva Kober v Prahe 1871. Cena 60 kr. Vyobrazený je tam v malom i *νερεληρηρέτα Ζεός, i κεκοίκενος Ήρσ, i γλαυκώπις Άθήνη, i πόδας ώς Άγρόλεος* atď. atď., tak že obrázky tieto veľikú službu gymnasiu, kde sa klassické diela mládeži do rúk dávajú, preukázať môže. Vzdelané národy začínajú voľdy sošlechtovať ducha potomstva zvlášte poukazovaním na preslé veky človečenstva, kde sa myseľ ľudská napínala z hlbín duše svojej vyludzovať myšlienky nové, názory sveta nové. Tak sa vzdelal German pomocou skoro tisícročieho ohliadania sa na svety grékov a rímanov, tak sa my tiež tým samým prostriedkom vzdelat' môžeme, len že pravda cesta naša mnohom dlhšia je, pretože my k tomu sa i so svetom germanickým, pred námi si dôstojnú podstat' vo vzdelanosti už vydobivším rátať musíme. A jako je literatúra jeho názormi starších svetových národov zaplnená! čo sa obzvláste o mythologii povedať môže. — Jako každá znalosť vôbec tak sa i pojímanie Božstva u človeka vyvíja z dokonaluje. ačpráve Boh vždy jeden a ten istý zostáva. O predmete tomto hádam dakedy pojednávať budeme, keď to Boh dopustí a cpeha rouauka. Na teraz povedáme len to, že u grékov stálo pojímanie Božstva na tom niveau, kde sa už pojímanie najvyššieho ducha v podobe ľudskej a tele ľudskom znázorňovalo. My kresťania teraz už pravda hovoríme: Boh duch je a v duchu a v pravde budeš sa mu modliť. Ale dosť. — P. Kobrovi sme povdační, že vydal spomenuté obrázky ku vzdelaniu mládeže a k znázor-

neniu najvyšších ideí o Bohu u národov už dávno zašlých.

Prvá zpráva patronátneho samostatného katol. reálneho gymnasia v Klástore pod Znyovom v školskom roku 1869—70, vyšla tieto dni v tlačiarňi Sv. Martinskej. Pri zpráve tejto nám je i zle i dobre. Zle preto keď vidíme s jakým namáhaním sil je národ náš nuteným si nové gymnasiaľne školy pre seba tak hurtom zakladať, keď mu jeho vlastná domovina jich poskytnuť nechce. Keď už žiadneho slovenského gymnasia z predoslých, a teraz všade za maďarské prehlásených byť nesmie: tu povstane hlavne katolícké kniazstvo a spolu ľud katolícky turčiansky i povie: keď ste nám vzali všetky strednie školy, a tak nám skutočne pokazali, že nechcete, aby sa Slováč vzdelával vlastným jazykom, v duchu vlastného národa, a aby sa mlad' naša podľa šablónov Metternichovských sebe samej, a svojmu rodisku odcudzovala, a ani dostatočnej vedy, ani národného povedomia, ani lásky k sebe samej a k svojmu náboženstvu kresťanskému nemala, a mať nemohla, tak si zakladáme školy pre nás samých, ktoré nám vy sami už zo ostudu pred svetom zabrániť nemôžete. Slovenské kresťanskokatolícke gymnasia v Klástore je svedkom tohoto, o čom všeliaké výkazy o peňazitých a iných sbierkach v programe samom uvedené sú. Katolícke slovenské kniazstvo je teraz veľkým faktorom vo vzdelanostnom pohybe národa nášho, a pri Klástore gymnasiu ukázalo, že i z materiálnej stránky mnoho pôsobiť môže keď ono len — chce. Ľuď pôjde iste za ním. — Patronát gymnasia tohoto vypísal v katolíckych Novinách č. 5. 1870 dve učiteľské miesta, pretože sa s budúim rokom i tretia trieda otvoríť má. Ale i predseda patronátu p. dekan Ludvik Sartoris, i p. direktor Martin Čulen dostanu hádam mnoho viac práce k zápasu s neconfessionálnosťou, bo podľa Zukunftu 1870. 181 má prísť do Klástore prípravňa učiteľská o ktorú dbať majú

osobnosti výboru a síce katolíci, protestanti a židia. Slovenské Noviny 1870. č. 102. udávajú spolu i mená tých pánov, ktorí sú do spravujúcej spravorady pri štátnej praeparandii v Kláštore vymenovaní: graf Izid. Nyáry, Iv. Rakovský, Fr. Csepcsányi, Al. Velič a Luď. Lehoczký, i ďalej za doplnujúcich členov farár Jozef Pavlovič, Šim. Bulyovszký a dr. Jak. Haas. — Medzi týmito pánmi sú 3 statkári (ökouomi), jeden advokát a jeden prisazný, len žiaden — učiteľ. To nám tak prichádza jako keby kto poslal, keď ho zuby bolia nie pre lekára ale pre muzikanta, alebo keby kto poslal pre kováča aby mu zo súkna alebo z práchna čiapku ukoval, alebo naostatok keby kto k statkárovi (ökonomovi) poslal ministra zahraničných záležitostí, aby mu povedal že sa fran-

cúzi s prušiakmi bijú, a aby podľa toho role svoje pohnojil a raž lebo ovos rozosieval. Nádejeme sa síce, že z menovaných, od nás iste vysokocetných pánov žiaden takúto jemu sverenú úlohu neprijme, ale nápadné byť preca musí, že v celej turčianskej stolici ani len jedného učiteľa niet, ktorý by sa didaktike, pädagogike, a druhým známostiam učiteľským kedy bol priučil, tak že sa dozorstvo nad školskou výučbou nie jim ale statkárom, *ökonomom* sveriť musí. Museli že vás učitelia dakedy výborne vychovávať! — A tak Sartoris a Čulen pozor! Ukážte svetu že nie ste ökonomi, ale že vychovávate **ľudi** ponieváč nie ste statkári.

Historického románu „**Moric Beňovský**“, ktorý z nemčiny do slovenčiny prekladá p. Marina Bobulová, vyšiel 5. sošit.

Listáreň redakcie.

P. Š. Z. v P. Vaša mravo- a zpevhra je znamenitá, hodí sa ale viac pre lokálne pomery, a tak v Orle uverejnená byť nemôže. — **P. P. K. v K.** Orla sme Vám podľa žiadosti odoslali, k čomu prikladáme, že sa na prvý polrok viac výtiskov tlačit dalo. Ešte sa i viac výtiskov na sklade nachádza. —

P. K. Th. v P. Číslo Orla odosielame pod č. 18—80. b. riadne. — **P. O. T. v P.** Na nerozumné a bezzákladné nápady neodpovedáme nikdy; nemajte strachu o nás; my pojdem cestou programom našim označenou, bez toho žeby nás ktokolvek na svete vo smere našom len najmenej nylit mohol.

OZNAM.

S 6. číslom sa končí prvý polrok

„ORLA“ 1870;

prosíme teda ctené obecenstvo aby svoje zaostalé predplatky čím skôr odoslal a zapravil ráčilo. Pánom na polrok už predplativším budeme nasledujúce čísla i na ďalej riadne zasielať; pánom ale čo sa za predplatiteľov hlásili, nič, alebo len na štvrt roka príslušné peniaze do teraz odoslali, ďalšie zásilky zastavíme. Každý dobrý gazda musí najprv svoju domácnosť usporiadať, keď chce spolu i svetu užitočným byť: tak i my.

Turč. Sv. Martin 15. augusta 1870.

Kalinčák.

Predpláca sa u redakcie v Turč. Sv. Martine :
celoročne 5 zl. 50 kr., polročne 2 zl. 80 kr., štvrťročne 1 zl. 50 kr. — Pre žiakov celoročne 4 zl. — Vychádza ročne vo 12 sošitoch 4—5 hárkov silných každého mesiaca na velikej štvorke

Nakladateľ Ján Kalinčák. — Knihlaciarsko-účasťníarsky spolok v T. S. Martine.